

*Załącznik do Uchwały Nr XXVII/112/12
Rady Gminy Rakszawa
z dnia 28 listopada 2012 roku*

**GMINA RAKSZAWA
POWIAT ŁAŃCUCKI
WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE**

**PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY RAKSZAWA
na lata 2012-2016**

listopad 2012r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	9
3.1.1. Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2012-2016 a Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.....	9
3.2. Zgodność Programu z dokumentami szczebla wojewódzkiego i powiatowego	10
3.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020	10
3.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2007-2013.....	10
3.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.....	11
3.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2010-2013	11
3.2.5. Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Podkarpackim na lata 2007-2013	12
3.2.6. Program Rozwoju Kultury w województwie podkarpackim na lata 2010-2020	13
3.2.7. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Łańcuckiego na lata 2007-2014	13
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
4.1. Analiza dokumentów programowych Gminy Rakszawa	14
4.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa .	14
4.1.2. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rakszawa na lata 2005-2012.....	16
4.1.3. Strategia Rozwoju Gminy Rakszawa na lata 2008-2015 i plany odnowy miejscowości	16
4.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	18
4.2.1. Zarys historii obszaru gminy i krajobrazu kulturowego	18
4.2.2. Zabytki nieruchome	23
4.2.3. Zabytki archeologiczne.....	23
4.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	24
4.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	24
4.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	31
4.3.3. Uznanie zabytku za pomnik historii	33
4.3.4. Utworzenie parku kulturowego	34
4.3.5. Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego	34
4.4. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.....	37
5. Zestawienie celów priorytetowych, kierunków działań i zadań do realizacji -Programu opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2012-2016	38
5.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza SWOT	38
5.2. Założenia programowe	39
5.2.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami	39
5.2.2. Kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami	40

6. Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami	41
7. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	41
8. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	41
Bibliografia.....	43
Załączniki	45

Wstęp

Gmina Rakszawa położona jest w województwie podkarpackim, w powiecie łańcuckim, przy drodze krajowej Łańcut – Leżajsk, w odległości 30 km na północny wschód od Rzeszowa, 10 km na północ od Łańcuta i 18 km na południowy – wschód od Leżajska. W latach 1975-1998 administracyjnie należała do województwa rzeszowskiego. Administracyjnie podzielona jest na trzy miejscowości: Rakszawa, Węgliska i Wydrze.

Siedzibą Gminy jest miejscowość Rakszawa. W skład Gminy Rakszawa wchodzi następujące sołectwa: Rakszawa Górna, Rakszawa Dolna, Rakszawa Kąty, Węgliska, Wydrze.

Gmina Rakszawa zajmuje obszar 66,4 km², ponad połowa terenu gminy położona jest w strefie Brzóżniańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Na terenie gminy zamieszkuje 7410 mieszkańców w 1856 gospodarstwach domowych¹.

Przedmiotem opracowania *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2012-2016* jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, natomiast celem określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz opieki nad zabytkami.

Program jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie, powiatowe dokumenty programowe oraz dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Współpraca środowisk samorządowych i konserwatorskich przy realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami powinna przynieść wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, poprawa stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, rozwój społeczno-gospodarczy.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta), co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki nad zabytkami powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

---

¹ wg stanu na dzień 31.10.2012r.

1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2003r., nr 162 poz. 1568 z późn. zm.). Wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 *ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), która określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Zgodnie z *art.3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, **zabytkiem** jest nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ochrona zabytków w myśl zapisów art. 4 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* polega, w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
- 7) oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.(art.18).

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie zagospodarowania przestrzennego. W studium i planie, o których mowa powyżej ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art.19).

Zgodnie z *art.6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, **ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:**

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:
  - a) krajobrazami kulturowymi,
  - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - c) dziełami architektury i budownictwa,
  - d) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osób lub instytucji.
- 2) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
  - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami.

Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są:

- a) wpis do rejestru zabytków,
- b) uznanie za pomnik historii,
- c) utworzenie parku kulturowego,
- d) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania (art.7).

Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Zgodnie z *art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązek samorządu gminnego dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- 1) program winien być opracowany na okres 4 lat,
- 2) program przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- 3) program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- 4) z realizacji programu wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się Radzie Gminy,
- 5) sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest także ustawowym zadaniem samorządów. Do zadań własnych gminy zgodnie z art. 7 ust. 1, pkt 9 *ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2001 r., nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym w szczególności w zakresie kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

W celu skutecznej opieki nad zabytkami istotne jest ponadto uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w następujących aktach prawnych:

- *ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. nr 80, poz. 717 z późn. zm.),
- *ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane* (Dz. U. z 2006 r., nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),
- *ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2008 r., nr 25, poz. 150 z późn. zm.),
- *ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2009 r., nr 151, poz. 1220 z późn. zm.),
- *ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami* (Dz. U. z 2004 r., nr 261, poz. 2603 z późn. zm.),
- *ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (Dz. U. z 2001r., nr 13, poz. 123 z późn. zm.),
- *ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* (Dz. U. z 2003 r., nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- *ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach* (Dz. U. z 1997 r., nr 5, poz. 24 z późn. zm.),
- *ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (Dz. U. nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy *ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (Dz. U. z 2006 r., nr 97, poz. 673 z późn. zm.).

3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 konstytucji RP) jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie zakłada art. 82 Konstytucji. Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest tworzenie mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury. *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* określił cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.1.1. Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2012-2016 a Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Ogólne wytyczne do konstruowania gminnych programów opieki nad zabytkami zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce. Instrumentami realizacji założonych celów częściowych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* są dokumenty wdrożeniowe:

- 1) Narodowy Program Kultury *Wspierania Debiutów i Rozwój Szkół Artystycznych*
- 2) Narodowy Program Kultury *Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego*
- 3) Narodowy Program Kultury *Rozwój Instytucji Artystycznych*
- 4) Narodowy Program Kultury *Znaki Czasu*
- 5) Narodowy Program Kultury *Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki*

Za realizację celów operacyjnych wymienionych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* odpowiedzialne są programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłosił następujące programy na rok 2012:

- 1) Wydarzenia artystyczne
  - a) priorytet – Muzyka
  - b) priorytet – Teatr i taniec
  - c) priorytet – Sztuki wizualne
  - d) priorytet – Film
  - e) priorytet – Promocja kultury polskiej za granicą
- 2) Kolekcje
  - a) priorytet – Narodowe kolekcje sztuki współczesnej
  - b) priorytet – Regionalne kolekcje sztuki współczesnej

- 3) Edukacja kulturalna
  - a) priorytet – Edukacja kulturalna
  - b) priorytet – Edukacja artystyczna
  - c) priorytet – Obserwatorium kultury
- 4) Dziedzictwo kulturowe
  - a) priorytet – Ochrona zabytków
  - b) priorytet – Wspieranie działań muzealnych
  - c) priorytet – Kultura ludowa
  - d) priorytet – Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
  - e) priorytet – Ochrona zabytków archeologicznych
- 5) Rozwój infrastruktury kultury
  - a) priorytet – Infrastruktura kultury
  - b) priorytet – Infrastruktura szkolnictwa artystycznego
  - c) priorytet – Infrastruktura domów kultury
- 6) Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

3.2. Zgodność Programu z dokumentami szczebla wojewódzkiego i powiatowego

3.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020

Strategia wyznacza kierunki polityki regionalnej dla różnych poziomów administracji samorządowej oraz partnerów społecznych i gospodarczych. Jako priorytet 2 wymienia ona *Współpracę na rzecz rozwoju turystyki, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego*.

W jego ramach wyszczególnia m.in. kierunek 2.2.: *Podjęmowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego*, z takimi działaniami, jak:

Działanie 1: *Rozwój wymiany kulturalnej, realizacja wspólnych przedsięwzięć kulturalnych*;

Działanie 2: *Podjęmowanie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego*.

3.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2007-2013

Celem działania *Rewitalizacja obszarów zdegradowanych* jest przywrócenie funkcji gospodarczo - społecznych strukturom wymagającym rewitalizacji. Działanie koncentrować się będzie przede wszystkim na: rewitalizacji miast i terenów zurbanizowanych (infrastruktury mieszkaniowej i lokalowej, podstawowej infrastruktury technicznej, w tym infrastruktury wodnościekowej, gazowej, elektrycznej; poprawa funkcjonalności dróg oraz infrastruktury dla pieszych, prowadzenie prac renowacyjnych i wzrost estetyki funkcjonalnej przestrzeni publicznej, zagospodarowanie pustych przestrzeni, rozwijanie infrastruktury turystycznej i kulturalnej, w tym adaptacja budynków zabytkowych i historycznych z przeznaczeniem na działalność gospodarczą oraz publiczną; zakładanie lub poprawa systemów oświetlenia i monitoringu; zagospodarowanie terenów śródmiejskich, ciągów wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, uzbrojenie terenów związane z doprowadzeniem podstawowej infrastruktury liniowej oraz dróg wewnętrznych, tworzenie parków i ogrodów oraz odnowa istniejących terenów zielonych), zachowaniu, ochronie, rewitalizacji oraz zabezpieczeniu przed zagrożeniami obiektów dziedzictwa, przyrodniczego, w szczególności parków narodowych, parków.

3.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego

Plan został opracowany w 2002r., wśród silnych stron województwa wymienia duże zasoby obszarów o cennych walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, w większości podlegających ochronie prawnej. W efekcie takiej diagnozy kwestie związane ze środowiskiem kulturowym zajęły istotne miejsce w *Planie*, m.in. poprzez ustalenie stref ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego. Strefy te mogły mieć różnorodne formy, wśród których wymieniono: staromiejskie zespoły urbanistyczne wraz z zabytkową zabudową, zespoły zamkowe, pałacowo-parkowe i dworsko-parkowe, zespoły i obiekty sakralne, zespoły i obiekty świeckie, wpisy do rejestru zabytków, tworzenie stref ochrony konserwatorskiej, opracowywanie planów rewaloryzacji i planów rewitalizacji, programów ochrony i wykorzystywania dziedzictwa kulturowego, studiów programowo-przestrzennych, powoływanie parków kulturowych, rezerwatów kulturowych i pomników historii, a w końcu sprawowanie szczególnej ochrony względem obiektów wpisanych lub planowanych do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO. Jak podkreślono w *Planie*, jednym z najpilniejszych działań wymagających podjęcia w celu zapewnienia ochrony najcenniejszych zasobów krajobrazowych województwa jest sporządzenie planów miejscowych, które w chwili obecnej są jedynym i istotnym instrumentem w ochronie i kształtowaniu ładu przestrzennego, a tym samym ochrony walorów krajobrazowych.

3.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2010-2013

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2010-2013 został przyjęty Uchwałą nr XLIV/845/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 29 marca 2010 r. W *Programie* wyznaczono następujące priorytety i kierunki działania dla obszaru całego województwa:

Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunek działań 1

1. Tworzenie parków kulturowych jako forma ochrony krajobrazu kulturowego
2. Parki kulturowe proponowane do powołania na terenie województwa podkarpackiego

Kierunek działań 2: Ochrona i opieka nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego

Kierunek działań 3: Integracja ochrony zabytków z ochroną przyrody

Kierunek działań 4: Rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych

Kierunek działań 5: Ochrona układów ruralistycznych

Priorytet II: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego województwa

Kierunek działań 1: Ochrona obiektów zabytkowych o szczególnej wartości, wpisanych oraz pre-dysponowanych do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO oraz Listę Pomników Historii

Kierunek działań 2: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania

Kierunek działań 3: Program ochrony zabytkowych zespołów dworsko-parkowych

Kierunek działań 4: Program ochrony zabytków przemysłowych i zabytków techniki

Kierunek działań 5: Ochrona archeologicznego dziedzictwa kulturowego

Kierunek działań 6: Opieka nad zabytkami ruchomymi

Kierunek działań 7: Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

Kierunek działań 1: Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach

Kierunek działań 2: Działania szkoleniowe oraz edukacja i promocja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu

Kierunek działań 3: Ochrona kultury ludowej (w tym wartości niematerialnych)

Kierunek działań 4: Tematyczne szlaki turystyczne

3.2.5. Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Podkarpackim na lata 2007-2013

Kolejnym dokumentem wojewódzkim poruszającym problematykę ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest *Strategia rozwoju Turystyki w Województwie Podkarpackim na lata 2007-2013*. Zawarto w nim między innymi następujące cele strategiczne związane bezpośrednio lub pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego:

I. Stworzenie ciekawej i unikalnej oferty turystycznej w oparciu o istniejący potencjał województwa podkarpackiego

- a) Rozwój istniejących produktów turystycznych oraz przekształcanie atrakcji w produkty turystyczne;
- b) Rozwój nowych produktów turystycznych.

II. Przygotowanie wysoko wykwalifikowanych kadr dla obsługi ruchu turystycznego, planowania oraz zarządzania rozwojem turystyki w regionie

- a) Doskonalenie kadr operacyjnych w usługach turystycznych i okołoturystycznych oraz kształtowanie postaw proturystycznych mieszkańców;
- b) Kształtowanie nowych kadr dla obsługi ruchu turystycznego;
- c) Rozwój badań na rzecz kształtowania profesjonalnych kadr dla turystyki;

III. Zrównoważony rozwój i zarządzanie przestrzenią turystyczną

- a) Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu oraz dostępności atrakcji i produktów turystycznych;
- b) Rozwój infrastruktury turystycznej i paraturystycznej zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju;
- c) Ochrona środowiska naturalnego i krajobrazu kulturowego.

IV. Stworzenie zintegrowanego systemu marketingu i promocji województwa podkarpackiego w kraju i za granicą

- a) Kreacja wizerunku;
- b) Rozwój regionalnego systemu informacji turystycznej;
- c) Rozwój badań marketingowych;

V. Stworzenie silnego otoczenia instytucjonalnego wspierającego rozwój turystyki

- a) Wzmocnienie sektora samorządowego, pozarządowego i branży turystycznej;

b) Rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego;

3.2.6. Program Rozwoju Kultury w województwie podkarpackim na lata 2010-2020

Program został opracowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego. Wyznaczając cele strategiczne rozwoju kultury w województwie podkarpackim na lata 2010-2020, wzięto pod uwagę siedem zasadniczych elementów, które z jednej strony są podyktowane przeobrażeniami kultury w wymiarze globalnym, z drugiej zaś uwzględniają uwarunkowania regionalne. Są to:

1. Cel strategiczny I. Ochrona dziedzictwa kulturowego
2. Cel strategiczny II. Edukacja kulturalna
3. Cel strategiczny III. Wsparcie dla społecznego ruchu kulturalnego
4. Cel strategiczny IV. Nowoczesne technologie w kulturze
5. Cel strategiczny V. Dostosowanie infrastruktury kulturalnej do obowiązujących standardów i trendów światowych
6. Cel strategiczny VI. Promocja województwa poprzez kulturę w kraju i poza jego granicami
7. Cel strategiczny VII. Zwiększenie uczestnictwa w kulturze poprzez zinstytucjonalizowane formy aktywizacji różnych środowisk

Wyznaczone niniejszym programem cele strategiczne podejmują swoją zawartością merytoryczną problematykę koniecznych przemian w dziedzinie kultury, umiejscawiając je jednocześnie w charakterystycznych dla województwa podkarpackiego uwarunkowaniach. Wychodząc naprzeciw projektowanej reformie prawa kultury i zasad jej finansowania, odnoszą się do najbardziej pożądanых przemian w skali mikro i jako takie mogą stanowić drogowskaz dla wszystkich podmiotów zajmujących się dziedziną kulturalnej aktywności. Mając na uwadze fakt, że przewidywane przeobrażenia sfery kultury będą procesem długotrwałym, przyjęto, że okres dziesięciu lat obowiązywania niniejszego dokumentu programowego jest wystarczający do realizacji założonych w nim celów, które przeprowadzą podkarpacką kulturę przez okres przejściowy i umożliwią jej dostosowanie do obowiązujących trendów po wprowadzonych zmianach, a tym samym osiągnięcie poziomu oczekiwanego i wymaganego w realiach XXI w.

3.2.7. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Łańcuckiego na lata 2007-2014

W obszarze „Turystyka kultura, sport” głównym celem jest poprawa parametrów życia mieszkańców związanych z uprawianiem sportem, turystyka i szeroko pojmowana kultura.

W ramach celu 2: *Kultywowanie i promocja kultury lokalnej*, w którym proponowane kierunki działań realizacyjnych są następujące:

1. Organizacja i promocja Dni Powiatu;
2. Tworzenie oraz promocja zintegrowanego kalendarza imprez kulturalnych odbywających się na terenie powiatu;
3. Podejmowanie działań z zakresu ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego;
4. Podejmowanie działań mających na celu rozwijanie współpracy międzynarodowej;

Istotnym elementem w omawianym obszarze jest cel dotyczący kultywowania i promocji kultury lokalnej. Powiat organizuje już od kilku lat Dni Powiatu połączone z propagowaniem kultury

z poszczególnych gmin. Kulturowanie tradycji oprócz wartości patriotycznych ma znaczenie kulturowe i wychowawcze. Powiat wraz z gminami wchodzącymi w jego skład organizuje corocznie wiele uroczystości mających charakter etnograficzny i kulturalny. Na terenie powiatu znajduje się duża ilość zabytków zaliczanych do dziedzictwa kulturowego, większość z nich jest wpisana do rejestru zabytków. Dbanie o ich stan należy do obowiązków ustawowych gmin na terenie których się znajdują, jednak nie wystarczające środki finansowe nie pozwalają wydobyć ich piękna w całości. Zasadnym byłoby podjęcie działań w celu przygotowania ogólnopowiatowego programu ich rewitalizacji i promocji. Mogą one obok kompleksu pałacowego w Łąncucie stać się atrakcją turystyczną i powodem do chluby mieszkańców regionu. Ostatnim działaniem zdefiniowanym w tym celu jest współpraca międzynarodowa w warunkach szybko postępującej internacjonalizacji i globalizacji. Może się ona okazać kołem zamachowym służącym nie tylko rozwojowi kultury czy turystyki ale i gospodarki.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Analiza dokumentów programowych Gminy Rakszawa

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2012-2016 jest spójny z następującymi dokumentami programowych Gminy Rakszawa:

1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa opr. w 2001 roku;
2. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rakszawa na lata 2005-2012;
3. Strategia Rozwoju Gminy Rakszawa na lata 2008-2015;
4. Plan Odnowy Miejscowości Rakszawa na lata 2010-2018;
5. Plan Odnowy Miejscowości Węgliska na lata 2008-2015;
6. Plan Odnowy Miejscowości Wydrze na lata 2008-2015.

4.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa zostało uchwalone przez Radę Gminy w Rakszawie Uchwałą nr XXXV/253/2002 z dnia 25 czerwca 2002 r. *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa. Uwarunkowania kulturowe* zostało opracowane w 2001r. i pozytywnie zaopiniowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Studium jest dokumentem bardzo istotnym z punktu widzenia zadań wskazanych w niniejszym *Programie opieki nad zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2012-2016*.

Za najważniejsze zadania strategiczne gminy w *Studium* uznano m.in.:

1. Zapewnienie warunków rozwoju duchowego, a w tym możliwości wypoczynku, rozwoju sportu, rekreacji, kształcenia, do informacji, obcowania z kulturą i rozrywką, podróży i kontaktów z szeroko rozumianym otoczeniem;
2. Zachowanie i ochrona naturalnego środowiska dla przyszłych pokoleń, w tym prowadzenie racjonalnej gospodarki zasobami zmierzającej do odnowy poszczególnych elementów

środowiska, efektywnego ich wykorzystania oraz dostosowanie do tych działań rozwoju społeczno – gospodarczego gminy;

3. Kształtowanie ładu przestrzennego poprzez porządkowanie zagospodarowania terenów osadniczych.

Za główne kierunki ochrony środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym przyjęto m.in.:

1. czynną ochronę obszaru węzłowego, ciągów i korytarzy ekologicznych przed zainwestowaniem mogącym pogorszyć stan środowiska naturalnego;
2. nie dopuszczanie do zabudowywania terenów zalewowych.

W celu zapewnienia realizacji tych kierunków uznano przestrzeganie zasad ochrony:

1. Rezerwatu florystycznego częściowego Wydrze utworzonego Zarządzeniem MliPD z 22.07.1983r. (MP Nr 16 poz. 91);
2. Brzóżniańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu zgodnie z Rozporządzeniem Nr 35/92 Wojewody Rzeszowskiego z dnia 14.07.1992r.;
3. Obszaru Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 425 Dębica – Stalowa Wola – Rzeszów;
4. Drzew stanowiących pomniki przyrody ujętych w rejestrze pomników przyrody;
5. Pozostałości parków podworskich i folwarcznych.

Wskazano na objęcie ochroną:

1. Projektowany rezerwat przyrody „Julin”;
2. Dolinę Wisłoka jako korytarza ekologiczny;
3. Korytarze i ciągi ekologiczne biegnące wzdłuż dolin rzecznych w powiązaniu z kompleksami leśnymi;
4. Drzewa pojedyncze i grupy drzew projektowane do ochrony jako pomniki przyrody w „Ocenie przyrodniczej”;
5. Jeden użytek ekologiczny (naturalne oczko wodne) proponowany do ochrony w „Ocenie przyrodniczej”;
6. Północną część obszaru gminy poprzez włączenie w obszar projektowanego Parku Krajobrazowego Puszczy Sandomierskiej (na podstawie uzgodnienia z dnia 20.03.2000r. z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody).

Za główne kierunki ochrony środowiska kulturowego w zagospodarowaniu przestrzennym przyjęto m.in.:

1. Ochronę krajobrazu kulturowego gminy; ogólnego charakteru zabudowy, sposobu zagospodarowania i użytkowania terenu;
2. Ochronę zabytkowych zespołów: pałacowego, folwarcznych, kościelnego i centrum wsi Rakszawa, oraz leśniczówek, cmentarzy, krzyży przydrożnych i kapliczek;
3. Zachowanie elementów krajobrazu naturalnego; ukształtowania terenu, zieleni, cieków, oczek i zbiorników wodnych;

W celu zapewnienia realizacji tych kierunków uznano:

1. przestrzegać wymogów konserwatorskich w stosunku do: zespołów i obiektów zabytkowych zamieszczonych w rejestrze i spisie zabytków;
2. objąć ochroną konserwatorską historyczne układy planistyczne i związane z nimi elementy krajobrazu historycznego, poprzez ustalenie stref ochrony konserwatorskiej:
  - a) strefy A1 dla zespołu pałacu myśliwskiego wraz z parkiem leśnym, aleją modrzewiową oraz zespół folwarczny w Julinie;
  - b) strefy A2 dla zespołu leśniczówki we wsi Wydrze;
  - c) strefy A3 dla zespołu kościoła parafialnego w Rakszawie;
  - d) strefy B1 dla pozostałości zespołu dworu myśliwskiego w Potoku;
  - e) strefy B2 dla fragmentu lasu Brzeźnik z ciągiem pięciu stawów;
  - f) strefy B3 dla terenu zabudowy w centralnej części wsi Rakszawa;
  - g) strefy E1 dla ekspozycji widokowej na leśniczówkę we wsi Wydrze;
  - h) zachować i konserwować obiekty znajdujące się poza strefami konserwatorskimi: kapliczki, krzyże przydrożne, pomniki itp.

4.1.2. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rakszawa na lata 2005-2012

W *Programie* wskazano, na kompleksy leśne położone we wsi Wydrze i północnej części wsi Rakszawa wchodzi w skład Brzózniańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu i rezerwat florystyczny Wydrze zachowujący fragmenty drzewostanu z dużym udziałem modrzewia polskiego oraz starodrzewu bukowego z wieloma gatunkami roślin górskich w runie.

W rejestrze Pomników Przyrody wykazano 4 obiekty występujące na terenie Gminy Rakszawa. Są to dąb szypułkowy w Rakszawie oraz 3 buki zwyczajne w miejscowości Wydrze.

4.1.3. Strategia Rozwoju Gminy Rakszawa na lata 2008-2015 i plany odnowy miejscowości

Istotne z punktu widzenia ochrony i opieki nad zabytkami działania wyznaczone zostały w *Strategii Rozwoju Gminy Rakszawa na lata 2008-2015* i planach odnowy miejscowości.

W *Strategii* w obszarze strategicznym „Turystyka, kultura i sport” cel II odnosi się do Kultury i promocji kultury lokalnej.

W *Strategii* uwzględniono wykaz zabytków kultury materialnej znajdujących się na terenie Gminy Rakszawa. Wśród nich wymieniono następujące:

1. Zespół pałacyku myśliwskiego po Ordynacji Potockich w miejscowości Wydrze;
2. Kościół pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego w Rakszawie z zabytkową dzwonnica;
3. Budynek fabryki włókienniczej z 1890 roku w miejscowości Rakszawa;
4. Karczma „Na Rąbanym Gościńcu” pochodząca z 2 ćw. XIX wieku;
5. Zespół folwarczny i zespół leśniczówki z początków XX wieku w miejscowości Wydrze;
6. Gajówka „Marysin” wybudowana w 1920 roku;
7. Drewniana gajówka „Podlas” w miejscowości Węgliska;
8. Budynek Szkoły Podstawowej postawionej w 1910 roku;
9. Kapliczka: Figura Matki Boskiej postawiona przed 1939 rokiem.

Plan Odnowy Miejscowości Rakszawa na lata 2010-2018 został przyjęty Uchwałą nr XXXVI/208 Rady Gminy Rakszawa z dnia 11 czerwca 2010 r. W rozdziale *Dziedzictwo kulturowe i zabytki* wskazano na:

1. Zabytkowy układ przestrzenny miejscowości;
2. Pozostałości po Ordynacji Potockich;
3. Kościół pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego w Rakszawie;
4. Zespół kościoła parafialnego – dzwonnica;
5. Fabryka włókiennicza;
6. Karczma na tzw. „Rąbanym Gościńcu”;
7. Kapliczki:
  - a) Figura Matki Boskiej postawiona przed 1939 rokiem, ceramiczna;
  - b) Kapliczka z początku XIX wieku, murowana;
  - c) Kapliczka z około 1890 roku, murowana;
  - d) Krzyż z szafką, datowany na 4 ćw. XIX wieku, drewniany;
  - e) Drewniana kapliczka datowana na około XIX wiek;
  - f) Kapliczka z około 1890 roku, drewniana;
  - g) Krzyż z początku XX wieku. Początkowo drewniany, obecnie stalowy we współczesnym stylu;
  - h) Kapliczka z 1926 roku, murowana, postawiona w przysiółku Wołochy;
  - i) Kapliczka szafkowa datowana na początek XX wieku, drewniana ma formę murowanego krzyża otoczonego płótkiem z napisem;
  - j) Krzyż drewniany z początku XX wieku;
  - k) Drewniany krzyż z początku XX wieku, znajduje się na drodze do Żołyni;
  - l) Krzyż postawiony w 1992 roku, metalowy, znajduje się na cmentarzu cholerycznym, postawiony w miejsce starszego.

W *Planie* w obszarze „Społeczność” określono działania w kierunku rozwoju zaplecza rekreacyjno- wypoczynkowego zakładając: remonty kapliczek i krzyży przydrożnych, uregulowanie biegu rzeki Młynówka na całej długości, renowacja „Szlaku Żelaznego”, uregulowanie biegu rzeki Olechowiec od Trzebosi w kierunku Rakszawy.

W planach rewitalizacji budynków wpisanych do rejestru zabytków wskazano na remont Karczmy na tzw. „Rąbanym Gościńcu”.

Plan Odnowy Miejscowości Węgliska na lata 2008-2015 został przyjęty Uchwałą nr XVIII/126/08 Rady Gminy Rakszawa z dnia 12 września 2008 r. W rozdziale *Dziedzictwo kulturowe i zabytki* wskazano na:

1. Drewnianą gajówką „Podlas” z początku XX wieku;
2. Dawną Szkołę Podstawową – murowany budynek postawiony około 1910 roku;
3. Kapliczki:
  - a) Figura Chrystusa Frasobliwego. Wykonana z drewna na początku XX wieku. Ma formę metalowego krzyża, na którym zamieszczona jest szafka z figurą. Kapliczka postawiona obok kościoła;
  - b) Figura Matki Boskiej, murowana, postawiona prawdopodobnie w 1897 roku;
  - c) Kapliczka drewniana z 1923 roku.

W *Planie* w obszarze „Społeczność” określono działania w zakresie umocnienia tradycyjnych wartości społeczeństwa zakładając: remont i uporządkowanie przydrożnych kapliczek, modernizację kościoła.

Plan Odnowy Miejscowości Wydrze na lata 2008-2015 został przyjęty Uchwałą Nr XVIII/125/08 Rady Gminy Rakszawa z dnia 12 września 2008 r. W rozdziale *Tradycje i zabytki kultury* wskazano na:

1. Pałacyk myśliwski;
2. Zespół folwarczny;
3. Zespół leśniczówki;
4. Gajówka „Marysin”;
5. Głaz narzutowy;
6. Kapliczki;
  - a) Krzyż murowany datowany na 1932 rok, postawiony przy drodze do Julina.
  - b) Kaplica z 1950 roku, murowana, wyremontowana w 1998 roku.
  - c) Kapliczka szafkowa z początku XX wieku, drewniana, znajduje się w rezerwacie modrzewia polskiego.

W *Planie* w obszarze „Społeczność” określono działania nakierowane na propagowanie kultury i tradycji lokalnych zakładając: budowę ośrodka kultury, remonty kapliczek przydrożnych.

4.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

4.2.1. Zarys historii obszaru gminy i krajobrazu kulturowego

Gmina Rakszawa położona jest w województwie podkarpackim, w powiecie łańcuckim, przy drodze krajowej Łańcut – Leżajsk, w odległości 30 km na północny wschód od Rzeszowa, 10 km na północ od Łańcuta i 18 km na południowy – wschód od Leżajska. W latach 1975-1998 administracyjnie należała do województwa rzeszowskiego. Administracyjnie podzielona jest na miejscowości: Rakszawa, Węgliska i Wydrze.

Rakszawa

Źródła dotyczące obszaru Rakszawy sięgają okresu mezolitu, czyli przypadają na VIII – VII w. p.n.e. Z tamtego to okresu pochodzą odkryte na stanowiskach archeologicznych materiały krzemienne, wśród których przeważają zbiorniki do strzał oraz narzędzia do cięcia i skrawania. Pierwsza udokumentowana wzmianka o miejscowości pochodzi z 1695 roku. Nie zachował się niestety dokument lokacyjny wsi jednakże posiadane informacje wskazują, że powstała ona w XVI wieku.

Ze starszej epoki brązu pochodzi odkryty w Rakszawie w 1983 r. Ośrodek kultury trzcienieckiej. Badaniu poddano pozostałości obiektu mieszkalnego, który przypuszczalnie stanowił typ szałas o pokryciu ścian i zadaszeniu wspierającym się na żerdziach. W późnej epoce brązu i wczesnej epoce żelaza (XIII-III w. p.n.e.) na obszarach pd. - wsch. Polski wyraźnie dominowała grupa tarnobrzeska, która wniosła zwyczaj ciałopalenia i grzebania zmarłych na cmentarzach popielco-

wych. Powszechne stało się wtedy stosowanie brązu do produkcji narzędzi, broni i ozdób. Wielcy właściciele ziemscy, którzy wówczas kierowali osadnictwem, osadzali przybyszów w sąsiedztwie powstających dopiero folwarków.

Przy organizowaniu wsi na początku wyznaczano każdemu osadnikowi nadział ziemi. Niestety, ci pierwsi mieszkańcy nie byli w stanie zagospodarować całości nabytej ziemi, bowiem przez wiele lat karczowali las, na rolę przeznaczali grunty położone bliżej zabudowań, resztę zaś wykorzystywali na pastwiska. Obszary leśne zamieniano na łąny uprawne, zakładano folwarki. Wszyscy chłopcy budowali zagrody pośrodku swego nadziału ziemi, tuż przy drodze. Domy budowano w równych odstępach w jednym kierunku przez całą długość gruntów osady. Łany kmiece przebiegały prostopadle do dróg, co w miarę rozwoju traktów komunikacyjnych dało układ charakterystyczny dla wsi leśno-łanowej typu łańcuchowego. Domy budowano w równych odstępach w jednym kierunku przez całą długość gruntów osady. Istotną sprawą przy organizowaniu wsi było wytyczenie drogi. „Droga sokołowska”, ciągnąca się wzdłuż zabudowań chłopskich przez całą wieś, która jest prawdopodobnie najstarszą drogą w Rakszawie. W Rakszawie najczęściej spotykanym typem zabudowy jest zagroda dwubudynkowa składająca się z położonego prostopadle do drogi domu i równoległe do niej ustawionej stodoły.

W 1713 roku w Rakszawie znajdowało się 120 chałup, a w 60 z nich żyli tkacze. Właściwie w każdym rakszawskim gospodarstwie uprawiano len, a nieliczni gospodarze uprawiali też konopie. Z tych roślin wytwarzano płótno. Tkactwo rozwijało się tu całkiem dobrze, podobnie sukienictwo, związane z tradycjami wołoskimi. Jeden z przysiółków Rakszawy nazywa się Dymarka. Wskazuje to na kuźnicze tradycje wsi, bowiem dymarki były to piece służące do wytopu żelaza z rudy darniowej. Z owym wytopem z kolei wiązało się kowalstwo. Kuźnie budowano wtedy z drewna nad stawami bądź strumykami. Wewnątrz znajdowały się murowane lub lepienne paleniska, obok których ustawiano miechy.

Zabudowania pańskie

W Rakszawie istniały cztery folwarki. Jednakże na obecnym etapie stanu badań można jedynie odtworzyć i zrekonstruować dwa założenia: Gwozdowiczów w Potoku oraz Darowskich w centrum wsi. Jak wynika z analizy mapy katastralnej Rakszawy z 1849 roku folwark Gwozdowiczów został rozplanowany przy lokalnej drodze wychodzącej prostopadle na północ od traktu leżajskiego. Pałacyk (murowany) wzniesiono po zachodniej stronie drogi. Przed elewacją frontową założono niewielki gazon, za którym znajdowało się sześć drewnianych budynków gospodarczych (zabudowanych w nieregularny czworobok). Na zachód od dworu znajdował się ogród oraz staw z wyspą pośrodku. Za stawem wybudowano murowane stajnie w formie podkowy otwartej w kierunku dworu².

Pałacyk został wybudowany na pocz. XIX wieku w stylu romantyczno-gotyckim. Posiadał sześć pokoi i kuchnię, od frontu znajdował się ganek, a przy elewacji południowej-oranżeria. W 1896 roku posiadłość odkupił ordynat na Łąncucie Roman Potocki. Nowy właściciel zmodernizował zabudowania i przekształcił je w ośrodek myśliwski. Na zachód od pałacyku wybudowano okazałą psiarnię służącą hodowli angielskich psów gończych, służących do polowań „par force”. Po obu stronach drogi zasadzono modrzewie. Przy szosie znajdowała się drewniana brama, natomiast po stronie przeciwległej, za pałacykiem wybudowano drugą bramę-murowaną (przy alei

² WAP w Rzeszowie, Mapa katastralna Rakszawy 1855, sygn. 538

prowadzącej do lasu). Psiarnię zlikwidowano podczas II wojny światowej, natomiast pałacyk rozebrano w okresie powojennym³.

Drugi z folwarków-rodziny Darowskich znajdował się w centrum wsi i był rozplanowany po zachodniej stronie głównej wiejskiej drogi. W centrum założenia wzniesiono dwór, oddzielony od drogi owalnym gazonem. Po stronie południowej gazonu był usytuowany niewielki, murowany domek, na zachód od dworu widniało duże założenie ogrodowe, poprzecinane nieregularnymi alejkami. Po środku założenia wybudowano altankę. Na północny-zachód od dworu znajdowały się drewniano-murowane zabudowania gospodarcze. Rozplanowano je po obu stronach Młynówki⁴. Ponadto w Rakszawie wzniesiono kilka gajówek: po dwie w przysiółku Wołochy i lesie Brzeźnik (należały do Ordynacji) oraz jedną na Kątach obok dzisiejszej cegielni⁵.

Budynki publiczne

Najważniejszą inwestycją w Rakszawie była budowa fabryki sukna oraz szkoły sukienniczej. Tradycje produkcji sukna mają w Rakszawie bardzo starą i bogatą tradycję. Już w połowie XIX wieku tylko w przysiółku Wołochy odnotowano aż 100 sukienników trudniących się wyrobem czarnego i brązowego sukna. Czynnych tam było 7 foluszy: 5 chłopskich, 1 dworski i żydowski⁶.

Rakszawskimi sukiennikami zainteresował się znany społecznik, poseł na Sejm Krajowy we Lwowie-Bolesław Żardecki, który założył manufakturę. W 1909 roku manufakturę wykupiło Łańcuckie Towarzystwo Akcyjne, które przystąpiło do budowy nowoczesnej fabryki, mieszczącej przędzalnię, tkalnię i wykończalnię. Obok fabryki w latach 1891-1893 powstała Krajowa Szkoła Sukiennicza. Pierwotnie zajęcia dydaktyczne prowadzono w budynku administracyjnym dworu (Darowskiego), a na internat i mieszkania nauczycieli zaadoptowano dwór⁷. Obok Szkoły Sukienniczej w Rakszawie istniały trzy oddzielne szkoły powszechne. Szkołę w Rakszawie Środkowej wybudowano po 1924 roku, drugą szkołę tzw. „murowaną” uruchomiono w 1893 roku, trzecią szkołę założono w 1908 roku w prywatnym domu A. Stafy⁸.

Z budynków publicznych należy także wspomnieć o karczmach i młynach. Najbardziej znana karczma, wybudowana po 1800 roku znajduje się na tzw. „Rąbanym Gościńcu”, ponadto przy trakcie leżajskim funkcjonowały przynajmniej dwa szynki⁹. Również młynarstwo posiadało bogate tradycje w Rakszawie. Nad potokiem Młynówka pod koniec XIX wieku funkcjonowało aż sześć młynów¹⁰.

Wydrze

Pierwotnie Wydrze było przysiółkiem Brzozy Stadnickiej i nosiło nazwę „Wólki do Brzozy Stadnickiej. Ten stan rzeczy utrzymał się do końca XIX wieku, ponieważ w ten sposób opisano tą miejscowość w „Słowniku geograficznym”¹¹.

³ K.J. z Modelskich Galińska, *Nasze wspomnienia z Potoku, Rakszawskie Aktualności* 53 (1998)

⁴ I. Rychlikowa, *Szkice o gospodarce panów na Łańcucie, Łańcut 1972-Mapa przeglądowa dóbr Ordynacji Potockich*

⁵ I. Rychlikowa, *op.cit., Mapa przeglądowa dóbr Ordynacji Potockich*

⁶ J. Burszta, F. Kotula, *Leżajska pannificyna klasztorna w XVIII wieku i sukiennictwo okoliczne /w/ Studia z dziejów przemysłu, t.1, Wrocław 1961, s.199.*

⁷ *Ocalić od zapomnienia, pr. zbiorowa, Żołyńca 1995*

⁸ *Ocalić od zapomnienia, pr. zbiorowa, Żołyńca 1995, s.319,375,394*

⁹ V. Błotko, *Skrócone Studium historyczno-architektoniczne karczmy „Na Rąbanym Gościńcu” w Rakszawie, Rzeszów 2000*

¹⁰ *Słownik Geograficzny, t. 9, s.519;*

¹¹ I. Rychlikowa, *op.cit.,s.221,334; Słownik Geograficzny, t. 14, s.78;*

Początki Brzozy dotyczą lat z przed 1578 roku. Można przypuszczać, że lokowana ją już wcześniej, co potwierdzają daleko posunięte procesy podziałów społecznych, z jakimi spotykamy się w tym okresie. Wszystko w skazuje więc na to, że Brzozę założył nie Stanisław Stadnicki, jak to się powszechnie przyjmuje, a drugi człon nazwy wprowadzono dla rozróżnienia z Brzozą Królewską. Reasumując należy mniemać, że Brzozę lokowali Pileccy-właściciele dóbr łańcuckich¹². Brzoza, zatem i Wydrze nieustannie wchodziły w skład dóbr łańcuckich. Pierwszymi właścicielami wsi byli Pileccy, następnie Stadniccy, a po nich Lubomirscy¹³.

Zabudowania pańskie

Wydrze było zawsze silnie związane z gospodarką leśną Ordynacji. Ulokowano tutaj siedzibę leśniczego oraz wzniesiono kilka gajówek. Jak wynika z danych archiwalnych już w latach 1833-1834 wybudowano siedzibę leśnictwa tj. leśniczówkę oraz budynek gospodarczy¹⁴.

Obecna leśniczówka wraz z budynkami gospodarczymi została wybudowana 1907 roku. Ponadto wybudowano tutaj trzy leśniczówki. W latach 1844-1849 założono folwark filialny (Brzozy Stadnickiej) i na cześć Julii (córkę pierwszego ordynata Alfreda) żony Franciszka Lichtensteina generała jazdy austriackiej, nazwano Julinem. Z analizy mapy katastralnej z 1853r. wynika, że zabudowania folwarczne były drewniane, rozplanowane po obu stronach drogi z Brzozy Stadnickiej do Wólki Niedźwieckiej. Na zabudowania Julina składały się następujące obiekty: owczarnia- wzniesiona w latach 1846-1848, stajnia, stodoła oraz trzy wozownie wybudowane w latach 1844-1849. Gospodarstwo julińskie funkcjonowało do lat 70-tych XIX wieku i nastawione było na hodowlę owiec i produkcję wełny. Około 1875 roku na folwarku wybuchł pożar, który doszczętnie strawił zabudowania. W tym samym czasie nastąpił regres w popycie na wełnę, co niewątpliwie zadecydowało, że Ordynacja nie zdecydowała się na odbudowę gospodarstwa (grunty folwarczne rozparcelowano). Dopiero po 1900 roku wzniesiono nowe zabudowania, z tym, że nie były to już obiekty przeznaczone do celów hodowlanych czy produkcyjnych, a budynki służące jako zaplecze pobliskiego pałacu myśliwskiego. W 1908 roku została wybudowana stróżówka, cztery lata później powstały obszerne stajnie z wozowniami i mieszkaniami dla służby¹⁵.

Ostatnią „grupą” zabudowań pańskich jest zespół pałacu myśliwskiego w Julinie. Jest on usytuowany 300 m na północ od dawnego folwarku. Zespół powstał w kilku etapach i był kilkakrotnie rozbudowywany i modernizowany. W latach 1872-1880 z inicjatywy Romana Potockiego został wzniesiony pałac, w 1890 roku wybudowano pawilon kuchenny, pawilon przy bramie- tzw. „dyrektorówkę” oraz lodownię. W latach 20-tych XX wieku powstała elektrownia i ujęcie wodociągowe. Zespół był kilkakrotnie rozbudowywany i modernizowany. W 1923 roku przeprowadzono pierwszy remont-po zniszczeniach wojennych, w roku następnym doprowadzono wodociąg i urządzono łazienki, w 1925 roku (po wybudowaniu elektrowni) założono oświetlenie elektryczne, a dwa lata później nastąpiła ostateczna rozbudowa pałacu. Również po 1945 roku budynki zespołu pałacowego były kilkakrotnie remontowane. Warto nadmienić, że przed wojną w pałacowej bibliotece znajdował się unikalny zbiór starodruków, książek, czasopism. Wokół zespołu założono

¹² *Dzieje Żołyni*, red. W. Bonusiak, Żołynia 1998;

¹³ *Violetta i Adam Błotko, Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa. Uwarunkowania kulturowe, Rakszawa 2001, str. 16;*

¹⁴ *M. Kozaczka, Gospodarka leśna w posiadłościach Ordynata Łańcuckiego (1918-1939)-Kwartalnik Historyczny 3(1994), s. 41-54; AGAD, Kartografia, t. 463/2;*

¹⁵ *AGAD Kartografia, t.463/2: Mapa katastralna Brzozy Królewskiej 1854, sygn. 134; Muzeum Zamek w Łańcucie, V. Błotko, Zespół folwarczny w Julinie. Rys historyczny, Rzeszów 1997;*

rozległy park krajobrazowy, w którym znajdowała się strzelnica oraz ustawiono posąg lwa, upamiętniający polowanie Alfreda Potockiego w Sudanie (obecnie w Muzeum Zamek w Łańcucie). Drogę między folwarkiem a zespołem pałacowym obsadzono modrzewiami¹⁶.

Najważniejszymi inwestycjami w Wydrzu po II wojnie światowej była budowa szkoły podstawowej oraz kościoła parafialnego. Ponadto w obrębie zespołu pałacowego powstały pawilony hotelowe, kotłownia, basen i boiska sportowe¹⁷.

Węgliska

Pierwotnie Węgliska były przysiółkiem Rakszawy. Na obecnym etapie badań trudno określić w jakim okresie wieś ta zyskała samodzielność względem Rakszawy. Być może stało się to w okresie kiedy interesujące nas miejscowości weszły w skład dóbr Tryńcza Lubomirskich z Przeworska. W tym okresie prawdopodobnie Węgliska zostały oddzielone od Rakszawy i sprzedane. Poświadcza o tym włączenie tej wsi do parafii w Medyni Głogowskiej. Pod koniec XVIII wieku wspomniana miejscowość należała do dwóch współwłaścicieli: Urszuli Grocholskiej i Wiktora Zbyszewskiego. Następnie właścicielem został niejaki Kokiart (1863-1868), który odsprzedał majątek hrabinie Grabińskiej. Kolejnymi właścicielami byli aptekarze z Mielca-Gockertowie, a następnie rodzina Jahlów z Węglisk. W 1897 roku nowymi właścicielami zostały rodziny Żardeckich i Cetnarskich z Łańcuta. Były one ostatnimi właścicielami majątku, który rozparcelowano 1904 roku¹⁸.

Zabudowania pańskie

W Węgliskach nie było folwarku. Jedynie przy granicy z Zalesiem w latach 20-tych XX wieku wybudowano gajówkę „Podlas”¹⁹.

Budynki publiczne

Najważniejszym budynkiem publicznym była szkoła wybudowana około 1910 roku. Budynek ten doznał poważnych zniszczeń w latach I Wojny Światowej, ale udało się go odrestaurować i mógł służyć uczniom w okresie międzywojennym. W okresie Drugiej Wojny Światowej w prywatnych mieszkaniach nauczycieli i gospodarzy intensywnie prowadzono tajne nauczanie.

Po zakończeniu wojny budynek szkolny był zajęty przez stacjonujące tutaj wojska radzieckie. Dopiero w 1957 roku zaistniała możliwość przeprowadzenia kapitalnego remontu zniszczonego budynku i przywrócenia mu pierwotnego przeznaczenia. W niedługim czasie rozpoczęto także budowę nowego budynku szkolnego posiadającego cztery sale lekcyjne. Nową szkołę oddano do użytku 22 lipca 1961 roku.

Z biegiem lat szkoła przechodziła różne koleje losów. Początkowo była pełną szkołą podstawową, później stała się szkołą filialną Szkoły Podstawowej Nr 1 w Rakszawie, z nauczaniem tylko trzech pierwszych klas. Jeszcze później nauczanie rozszerzono do pięciu klas, by po dobudowaniu dru-

¹⁶ Muzeum Zamek w Łańcucie, V. Błotko *Skrócone Studium historyczno-architektoniczne Zespołu Pałacu Myśliwskiego w Julinie*, Rzeszów 1997;

¹⁷ Violetta i Adam Błotko, *Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa. Uwarunkowania kulturowe*, Rakszawa 2001, str. 20;

¹⁸ Violetta i Adam Błotko, *op. cit.*, str. 21;

¹⁹ Violetta i Adam Błotko *op. cit.*, str. 22;

giej kondygnacji w okresie sierpień 1991 - wrzesień 1992, stać się z powrotem pełną szkołą podstawową.

W międzyczasie w trudnych początkach lat osiemdziesiątych, lokalna społeczność wspólnym wysiłkiem wybudowała kościół filialny parafii w Medyni Głogowskiej oraz remizę strażacką (w okresie rozbudowy szkoły prowadzono tam lekcje).

Lata dziewięćdziesiąte były okresem dużych inwestycji w infrastrukturę lokalną. Nastąpiła kapitalna wymiana instalacji elektrycznej na kablową, wybudowano gazociąg i wodociąg. Przeprowadzono dwuetapową telefonizację wsi w oparciu o system radiowy²⁰.

W myśl ustawy Sejmu Krajowego w 1866 roku Rakszawa stała się samodzielną gminą. W 1997 roku odbyło się uroczyste wręczenie sztandaru Gminie Rakszawa. Przyjęto herb gminy: na błękitnym tle widnieje stylizowany rak, w dolnej części szuwary, kądziel i czółno. Całość nawiązuje do pieczęci, która posługiwano się w zaborze austriackim, a następnie w II Rzeczypospolitej.

4.2.2. Zabytki nieruchome

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* **zabytki nieruchome** stanowią w szczególności:

1. krajobrazy kulturowe;
2. układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane;
3. dzieła architektury i budownictwa;
4. dzieła budownictwa obronnego;
5. obiekty techniki, w szczególności kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe;
6. cmentarze;
7. parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni;
8. miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Wykaz zabytków nieruchomych znajduje się w załączniku nr 2: Zabytki nieruchome z terenu Gminy Rakszawa nie wpisane do rejestru zabytków.

4.2.3. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* **zabytki archeologiczne** to w szczególności:

1. pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa;
2. cmentarzyska;
3. kurhany;
4. relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

---

²⁰ Węgliska, *Plan Odnowy miejscowości na lata 2008-2011*, str. 3,4.

Na terenie Gminy Rakszawa nie występują zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego. Ochrona została ustalona w *Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa. Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego. Polityka Przestrzenna*. Na obszarze Gminy Rakszawa do roku 2001 zewidencjonowano 49 stanowisk archeologicznych. Spis stanowisk został opracowany w oparciu o dokumentację z badań powierzchniowych realizowanych w ramach ogólnopolskiego programu AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski). Stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Rakszawa występują na 6 obszarach: AZP/99 –78, AZP/99 –79, AZP/100 –78, AZP/100 –79, AZP/101 –78, AZP/101 –79.

Wykaz stanowisk archeologicznych znajduje się w załączniku nr 3: Zabytki archeologiczne z terenu Gminy Rakszawa.

4.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **formami ochrony zabytków** są:

1. wpis do rejestru zabytków,
2. uznanie za pomnik historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

4.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa podkarpackiego prowadzony jest przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu. Dla Gminy Rakszawa właściwym terenowo oddziałem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Przemyślu jest Delegatura w Rzeszowie.

Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określono w *rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku, w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2011 r., nr 113, poz. 661).

W rejestrze zabytków województwa podkarpackiego znajdują się następujące obiekty z terenu Gminy Rakszawa (*stan na dzień 01.04.2012 r.*)

RAKSZAWA – gm.

Rakszawa

- kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża, 1880-82, nr rej.: A-433 z 14.10.2010r.
  - dzwonnica, 1889, nr rej.; j.w.
- karczma, drewn., 1 ćw. XIX, nr rej.: A-26 z 21.09.2000
  - budynek gospodarczy, drewn., 1 ćw. XX, nr rej.: j.w.

Wydrze - Julin

- zespół myśliwski, 1880, nr rej.: 1022 z 26.06.1979 r. i z 16.12.1996r.:
- pałacyk myśliwski, drewn.
  - służbówka, drewn.
  - kuchnia, drewn.
  - lodownia, drewn.
  - park
  - aleja modrzewiowa, nr rej.: 16-ZP z 24.10.1948r.
- zespół folwarczny „Brzoza”, nr rej.: 1206 z 4.09.1989 r. oraz 1218 z 8.06.1990 r.:
- budynek folwarczny, 1846
- rządówka, 1908
- stodoła, drewn.-mur., 1920
- kapliczka, drewn., 2 poł. XIX, nr rej.: A-243 z 15.01.2008 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO W RAKSZAWIE

wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa podkarpackiego pod numerem A-433 z dnia 14.10.2010r. na wniosek Parafii Rzymskokatolickiej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rakszawie.

Zespół Kościoła Parafialnego w Rakszawie obejmuje kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rakszawie i dzwonnice.

Kościół w Rakszawie został wzniesiony w latach 1880-1882, konsekrowany w 1884r., ufundowany m.in. przez Rakszawianina ks. Antoniego Frączka, wówczas, proboszcza w Brzozie Królewskiej, posiada cenny zespół monumentalnych malowideł na sklepieniach prezbiterium i nawy wykonanych w 1895r. przez Zdzisława Leopolda Lenartowicza, ucznia Jana Matejki. Kruchta z przedsionkami po bokach, dolna część wieży i wieżyczka od pn. wzniesiona przed 1914r. wg projektu arch. Jana Sas Zubrzyckiego, posiada charakterystyczne dla jego twórczości formy architektoniczne.

Kościół ten ze względu na posiadane wartości został wymieniony przez historyków sztuki w „Katalogu Zabytków Sztuki-woj. rzeszowskie” wydanym 1989r. przez Polską Akademię Nauk-Instytut Sztuki. Zespół kościelny w Rakszawie jest reprezentantem architektury doby historyzmu pełniąc funkcję dominanty przestrzennej w krajobrazie kulturowym wsi²¹.

Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rakszawie usytuowany pośrodku wsi na niewielkim wzniesieniu. Orientowany murowany z cegły, otynkowany na cokole, jednonawowy z prezbiterium zamkniętym trójbocznie, zakrystią i kaplicą Matki Boskiej od pn. i zakrystią oraz kruchtą od pd. (ob. Kaplica św. Maksymiliana). W elewacji zach. węższa, kwadratowa trzykondygnacyjna wieża mieszcząca kruchtę w przyziemiu. Narożniki wieży opięte trójskokowymi przyporami, po jej obu stronach umieszczone symetrycznie przedsionki. Otwór wejściowy z dużym arkadowym portalem zamkniętym w rodzaj obudowy wychodzącej przed lico elewacji wieży, której górna część jest nadwieszona na wspornikach ozdobionych arkadami i zamknięta szczytem ze ściętym wierzchołkiem, zwieńczonym równoramiennym krzyżem. Powyżej trzy arkadowe okna (środkowe wyższe) zamknięte wspólnym łukiem. W II kondygnacji wieży po dwa okna z trzech stron zamknięte w arkadzie, w III-jedno arkadowe. Ściany elewacji pd. i pn. podzielone lizenami, gzyms wieńczący profilowany, okna zamknięte arkadami. W narożu pn.-zach. (pomiędzy nawą a wieżą) trójboczna wieżyczka z klatką schodową. Przedsionki zwieńczone nadwieszonym gzymsem złożonym z ostrokątnych arkadek powstałych ze schodkowo-ustawionych cegieł zamkniętych profilowaniem. Dachy: nad prezbiterium trójspadowym, nad nawą główną dwuspadowy z wysmukłą wieżyczką na sygnaturkę z arkadowymi przeźrociami w środkowej części, ozdobionymi dwuspadowymi daszkami, zwieńczoną sześciopłaciowym hełmem ostrosłupowym. Wieża przykryta czteropłaciowym dachem ostrosłupowym z kulą i krzyżem; w jej dolnej części przeźrocza ponad którymi dwuspadowe daszki. Kaplice kryte dachami pulpityowymi, przedsionki-dwupłaciowymi, wieżyczka-trójpłaciowym, pobite blachą.

Wewnątrz korpus nawowy czteropręsłowy, przykryty pozornym sklepieniem kolebkowym z lunetami, podzielonym dekoracją malarską na 12 pól ozdobionych alegoriami 14 cnót Głównych i 8 Błogosławieństw. Ściany nawy podzielone pilastrami wspierającymi profilowany gzyms. Kaplice otwarte do nawy półkolistymi arkadami. Na sklepieniu prezbiterium malowidło „Trójca Święta”.

Dzwonnica usytuowana w narożu ogrodzenia kościelnego od pd.-zach., wzniesiona w 1889r. Murowana z cegły, trój arkadowa, opięta przyporami; każda z arkad przykryta oddzielnym daszkiem dwuspadowym. Wewnątrz dwa dzwony fundacji ks. A Frączka poświęcone w 1890 roku²².

---

²¹ Decyzja w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 14.10.2010r.

²² Decyzja Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 14.10.2010r. w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków

KARCZMA NA TZW. „RĄBANYM GOŚCIŃCU” W RAKSZAWIE

wpisana do rejestru zabytków województwa podkarpackiego pod numerem A-26 z dnia 21.09.2000r. na wniosek Urzędu Gminy w Rakszawie.

Budynek Karczmy na tzw. „Rąbanym Gościńcu” w Rakszawie obejmuje nr 919 w raz z budynkami gospodarczymi. Budynek został wzniesiony prawdopodobnie w I poł. XX wieku. Drewniano-murowany, konstrukcji zrębowej, otynkowany. Złożony na rzucie zbliżonym do kwadratu. Dach konstrukcji drewnianej, pokryty blachą ocynkowaną. W narożniku południowo-zachodnim zachowana duża izba szynkowa, a we wnętrzach elementy wystroju architektonicznego: stolarka okienna i drzwiowa, stropy, podłogi, meble. W roku 1905 karczma została rozbudowana. Następna rozbudowa nastąpiła w 1926 roku kiedy dobudowano do budynku karczmy murowaną stajnię. Przypuszczalnie w tym czasie obiekt został przekształcony w sklep i mieszkanie. Po II wojnie światowej w budynku karczmy mieściło się mieszkanie oraz szkoła podstawowa²³.

W 1998 roku dawna karczma została odkupiona przez Gminę Rakszawa od prywatnego właściciela. Budynek nie jest użytkowany od ponad 14 lat.

Budynek gospodarczy- wzniesiony zapewne w I ćw. XX wieku, usytuowany na wschód od karczmy, założone na planie podkowy, tworzące niewielki dziedziniec wewnętrzny. Murowane z cegły, parterowe z dachami wielospadowymi, kalenicowymi, pokrytymi dachówką ceramiczną. Złożone z trzech części: od wschodu- w części równoległej do karczmy-cztery komórki (w jednej wędzarnia), od południa-lodownia przesklepiona kolebką, od północy wozownia²⁴.

ZESPÓŁ MYŚLIWSKI W JULINIE

wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-1022 z dnia 26.06.1979r. i 16.12.1996r.

Zespół Pałacyku Myśliwskiego Julin położony jest we wschodniej części lasów wydrzańskich, będącym reliktem dawnej puszczy sandomierskiej, słynnej w tym rejonie z dużych skupisk modrzewia europejskiego. Znajduje się około 30 km od Łańcuta. obejmuje obszar 9,13 ha w znacznej części ogrodzony, częściowo zamieniony w park krajobrazowy.

Zespół Pałacyku Myśliwskiego Julin wzniesiony został ok. 1880 roku z inicjatywy II ordynata łańcuckiego-Alfreda Potockiego. Poprzez swoje rozwiązanie przestrzenne jak i architektoniczne stanowi materialny dokument sposobu życia magnaterii w tym czasie i jest unikalnym przykładem tego rodzaju założenia pałacowo-parkowego.

²³ Violetta Błotko, *Studium historyczno-architektoniczne Karczmy na tzw. „Rąbanym Gościńcu” w Rakszawie, Rakszawa 2001.*

²⁴ *Decyzja Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 21.09.2000r. w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków*

W skład zespołu wchodzi:

1. Pałac myśliwski;
2. Służbówka tzw. „dyrektorówka”;
3. Budynek kuchni;
4. Lodownia;
5. Park;
6. Aleja modrzewiowa, nr rej.: 16-ZP z 24.10.1948r.

Pałac myśliwski położony centralnie w parku stanowi główny element zespołu budynków tworzących zabudowę w trójkąt. Zbudowany z modrzewiowych płazów, powstał w stylu szwajcarskim o bogatym snycerskim detalu architektonicznym, zachował oryginalny wystrój (m.in. boazerie, ozdobne stropy, piece i kominki, kute balustrady, szafy biblioteczne.) Pałac został wzniesiony na rzucie zbliżonym do litery „T”, częściowo dwukondygnacyjny budynek nakryty został konstrukcją złożoną z kilku dwuspadowych dachów. W niej swe miejsca znalazły dekoracyjne kominy i wieżyczka z obiegającą ją galeryjką. Elewacje nieszalowane, naroża odeskowane pionowo w bocznych częściach fasady na osi okien wysunięty okap dachu załamany w dwa trójkątne szczytiki, na wysokości drugiej kondygnacji trzy balkony. Układ wewnątrz nieregularny z reprezentacyjnym holem, z którego na I piętro prowadzą schody lustrzane. Po dziś dzień zachowała się dekoracja architektoniczna pałacu: ażurowe obramowania okien i drzwi naczółki okienne, ozdobne szczyty, balkony, balustrady i okapy dachowe. Wnętrza zdobi bogata stolarka okienna i drzwiowa, boazerie, ozdobne stropy, piece, kominki, kute balustrady, szafy biblioteczne.

Budynek kuchni- usytuowany w północnej części Zespołu. Zbudowany z drewnianych płazów. Założony na rzucie zbliżonym do prostokąta. Bryła budynku składa się z trzech członów nakrytych osobnymi cztero i dwuspadowymi dachami z ozdobnymi kominami. Trzykondygnacyjny w części południowej, dwukondygnacyjny od północy, wschodu i zachodu. Elewacje nieszalowane pomalowane na kolor orzechowy. Narożniki odeskowane pionowo. Ryzalit oszalowany. Dekoracja architekto-

niczna skromna. Okna i drzwi o uszatyh obramieniach zamkniętą łukiem odcinkowym. W ryzalicie na I piętrze okno z dekoracyjnym ażurowym szczytem snycerskiej roboty.

Służbówka tzw. „dyrektorówka lub „Adiunktówka”

usytuowana przy bramie wjazdowej w północno-wschodniej stronie Zespołu. Zbudowana z drewnianych płazów. Na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z powiekami, kryty blachą. Przy kalenicy dwa ozdobne kominy. Od strony północnej

dobudówka kryta dachem pulpitowym. Fasada od strony południowej trójosiowa, wzdłuż której przebiega otwarty ganek poprzez obie kondygnacje, wsparty na drewnianych słupach połączonych dekoracyjną balustradą, kryty wydatnie wysuniętym okapem dachu. Na wysokościach piętra galeria przebiega również wzdłuż ściany wschodniej i zachodniej.

Lodownia usytuowana obok służbówki po jej zachodniej stronie. Murowana z cegieł, przykryta nasypem ziemnym i odarniowana. Ściana z otworem wejściowym zamkniętym żelaznymi drzwiami, ceglana, nie-tynkowana zwieńczona łamanym szczytem.

Park z modrzewiową aleją –zajmuje obszar ok.7 ha rozciągający się głównie od strony wschodniej i południowej od zabudowy zespołu. Ułożony na planie czworoboku z głównym akcentem w formie podjazdu od strony południowej pałacu. Teren parkowy

tworzą duże polany podzielone starodrzewem głównie drzew liściastych: klonów i dębów. Obrzeża polan obsadzone są klonami, bukami, dębami i srebrnymi świerkami. Na polanie zachodniej rosną kępy drzew młodszych: brzoź, modrzewi i świerków. Teren północny otaczający budynki kuchni i służbówki posiada kompozycję w formie zgeometryzowanej. Zadrzewienie na skraju parku przechodzi w naturalny las²⁵.

Obiekt rozbudowano w latach 20. XX w. W 1923 r. założono wodociągi, w 1925 r. wzniesiono elektrownię położoną na południe od pałacu (w pobliżu stawu i usytuowanej nieco dalej strzelnicy z bogato zdobioną altanką). W 1927 r. rozbudowano pałacyk, a rok później-kuchnię. Zmian dokonano na terenie parku-we wschodniej jego części urządzono kort tenisowy, na zachód od pałacu-ogród kwiatowy, za którym rozciągały się pola golfowe. Po II wojnie światowej zespół wielokrotnie zmieniał użytkowników. W okresie powojennym zespół uległ pewnym niekorzystnym zmianom. W trakcie adaptacji zespołu myśliwskiego w Julinie na ośrodek socjalno - wypoczynkowy Rakszawskich Zakładów Przemysłu Wełnianego zostały wybudowane w latach siedemdziesiątych nowoczesne obiekty (pawilony) oraz zespół sportowo-rekreacyjny, obiekty gospodarcze, nie dostosowane pod względem architektonicznym do istniejącego otoczenia.

Od 1997 roku Zespół pozostaje w użytkowaniu przez Muzeum-Zamku w Łąncucie-budynki, grunt w wieczystym użytkowaniu na 99 lat. Właściciel: Województwo Podkarpackie.

²⁵ Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 26.06.1979 roku w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków

ZESPÓŁ FOLWARCZNY „BRZÓZA” W JULINIE

wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-1206 z dnia 4.09.1989r. oraz A-1218 z dnia 8.06.1990r.:

Zespół folwarczny „Brzóza” wchodzi w skład dóbr dawnej Ordynacji Łańcuckiej i stanowi materialny dokument działalności gospodarczej Potockich w swoim majątku.

W skład zespołu wchodzi:

1. budynek folwarczny;
2. rządówka;
3. stodoła, drewn. -mur.;
4. teren dawnego folwarku.

Budynek folwarczny- z 1846 roku, w granicach działki 5/2, obecnie właściciel prywatny. Na planie prostokąta, murowany z cegły. Złożony z parterowej części (użytkowanej pierwotnie jako stajnia) flankowanej dwoma piętrowymi oficynami gospodarczymi. Część parterowa 8-osiowa, poszczególne osie rozczłonkowane liżerami, pośrodku drewniane wrota, okna we wnękach zakończone łukiem segmentowanym. Dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną. Wy-sunięty okap wsparty na ozdobnie wyciętych ostatekach belek. Wewnątrz stropy drewniane, belkowane. Oficyny piętrowe kryte dachami wielopołaciowymi. Oficyna zachodnia przebudowana -5 osiowa, wschodnia 3 -osiowa z arkadowymi okienkami w poddaszu. Elewacja ozdobiona podziałami ramowymi.

Budynek rządówki- z 1908 roku, w granicach działki 1214/3, obecnie właściciel prywatny. Na planie wielokąta o urozmaiconej ryzalitami bryle. Murowany z cegły, jednokondygnacyjny, częściowo podpiwniczony. Kryty dachem czterospadowym z prowadzonymi dodatkowymi poła-ciami dwuspadowymi w narożnikach i nad ryzalitami. Elewacja frontowa trzyosiowa z drzwiami wejściowymi pośrodku. Dekoracja architektoniczna w formie poziomych pasów na przemian otynkowanych i wypełnionych czerwoną cegłą. Wewnątrz drzwi drewniane płycinowe, piec z brą-zowymi kaflami o wzorze nerobarokowym. W piwnicy strop Kleina.

Stodoła- z ok. 1920 roku, w granicach działki 1214/3, obecnie właściciel prywatny. Na planie prostokąta, drewniano-murowana, nakryta dachem dwuspadowym²⁶.

Teren dawnego folwarku- teren stanowi integralną część folwarku „Brzóza”²⁷.

KAPLICZKA W WYDRZU - JULINIE

wpisana do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-343 z dnia 15.01.2008r. przez pry-watnego właściciela.

Kapliczka drewniana, wzniesiona w II połowie XIX wieku, zlokalizowana w obrębie daw-nego Zespołu folwarcznego „Brzóza” w Wydrzu- Julinie. W 2009 roku zostały podjęte prace re-montowo-konserwatorskie obiektu o charakterze zachowawczym. Zrealizowany zakres prac po-prawił stan techniczny kapliczki, wyeksponował walory zabytkowe oraz poprawił wygląd este-tyczny kapliczki.

²⁶ Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 14.09.1989 roku w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków

²⁷ Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 8.06.1990 roku w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków

4.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na podstawie art.6 ust.1 pkt.2 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **zabytki ruchome** stanowią w szczególności:

1. dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
2. kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
3. numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery;
4. wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, które dokumentują poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
5. materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r.o bibliotekach;
6. instrumenty muzyczne;
7. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne;
8. przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie Gminy Rakszawa do rejestru zabytków nieruchomych województwa podkarpackiego na wniosek Parafii Rzymskokatolickiej pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Rakszawie pod nr rejestru B-399 z dnia 2.03.2011r. **wpisano następujące elementy wyposażenia i wystroju kościoła parafialnego**²⁸:

Ołtarz główny, neobarokowy, k. XIX wieku, drewno polichromowane i pozłacane. Wym. ok. 850x320 cm, wym. mensy 272x140 cm. Architektoniczny, jednoosiowy, dwukondygnacyjny. W polu głównym w ramie zamkniętej łukiem nadwieszony obraz „Chrystus Ukrzyżowany”, pł/olej, XIX wiek. Po bokach wysunięte skośne pilasty i dwie pary kolumn na kierowanych impostach. Uszaki ażurowe z wici roślinno-wstęgowej. Na kierowanym belkowaniu i gzymsie nad wysuniętą kolumną dwie rzeźby-klęczące anioły w geście adoracji. W zwieńczeniu obraz w ozdobnej ovoidalnej ramie „Matka Boża Częstochowska”, współczesny. Po bokach pilastry i spływy wolutowe. W szczycie promienista gloria z Okiem Opatrzności, nad pilastrami wazony.

Ołtarz boczny pw. Świętej Rodziny (płn.), neobarokowy, k. XIX wieku, drewno polichromowane, pozłacane i posrebrzane. Wym. ok. 450x210 cm. Mensa prostopadłościenna. Predella o wysokości impostów z płycinami, w których są motywy roślinne. W polu głównym zamkniętym łukiem nadwieszony obraz „Święta Rodzina”. Po bokach pilastry o korynckich kapitelach i trzonach z motywem kampanulowych zwisów oraz dwie kolumny o trzonach gładkich i kapitelach korynckich. Proste belkowanie, kierowane nad skórnymi pilastrami i wysuniętymi kolumnami, na prostopadłościennych kostkach motywy wazonów (nad kolumnami). W centrum zwieńczenia motyw snycerski ozdobnego kartusza w obramieniu pseudorocaille, po bokach skośne pilastry ujęte spływami wolutowymi, na osiach wazony o mniejszych proporcjach. Górny brzeg zwieńczenia w formie wąskich wolut faliście wspiętych pośrodku, nad którymi gałka i krzyż łaciński o ramionach zakończonych trójliściem.

²⁸ Decyzja Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 2.03.2011r.

Ołtarz boczny pw. Św. Franciszka z Chrystusem Ukrzyżowanym (płd.) neobarokowy, k. XIX wieku, drewno polichromowane, pozłacane i posrebrzane. Wym. ok. 450x210 cm. Struktura ołtarza analogiczna jak w ołtarzu północnym, poz. wyżej. W centrum obraz „Św. Franciszek z Chrystusem Ukrzyżowanym”.

Ołtarz boczny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej, neobarok, k. XIX wieku, drewno polichromowane, pozłacane. Wym. ok. 450x310 cm. Mensa prostopadłościenna. Antepedium z motywem symboli Wiary, Nadziei i Miłości. W pasie predelli imposty z płycinami, w których jest snycerski motyw roślinny rozet. Tabernakulum szafkowe, na drzwiczkach płycina z kielichem eucharystycznym. W centrum nastawy obraz „Matka Boża Częstochowska” (deska/olej) w profilowanym obramieniu zamkniętym łukiem falistym nadwieszonym. Postać Matki Bożej w wypukłych reliefowych sukienkach, tło gładkie, srebrne. Po bokach dwie pary kolumn i pilastry z motywem kampanuli. Prosty profilowany gzyms. Zwieńczenie z monogramem „Maria” w promienistej glorii. Po bokach, na osiach kolumn dwa adorujące aniołki siedzące na chmurkach.

Ambona neobarok, k. XIX wieku, drewno polichromowane i pozłacane. Wym. ok. 450x140 cm. Zawieszona przy ścianie w nawie, str. północna. Wejście po schodkach zakręconych od strony ramienia transeptu (kaplicy M. Bożej Częstochowskiej). Balustrada schodów z toczonych tralek. Czteroboczny korpus ze ściętymi narożnikami ujętymi wąskimi pilastrami. U dołu szyszka z mięsistego liścia akantu. Na narożnikach ażurowe motywy roślinne, na ściankach płyciny prostokątne. Na ścianie frontowej tablice mojrzeszowe. Zaplecek z prostokątną płyciną z chrystogramem. Baldachim czteroboczny ze ściętymi narożnikami, z lambrekinem pod gzymsem, pokryty spłaszczoną kopułą z motywem łusek. W szczycie krzyż łaćniński na kuli.

Stacje Drogi Krzyżowej, neorenesans, po 1933 roku, płaskorzeźba-odlew, masa stiukowa, polichromowane, pozłacane. Wym. 110x66 cm. Wewnątrz obramienia półplastyczne wielofigurowe statyczne kompozycje, postacie ubrane w szaty o fałdach miękko układających się. Tła grawerowane w geometryczny wzór, pozłacane. Przy dolnej krawędzi wewnątrz obramienia listwa w formie banderoli o wyciętych w ząb końcach z inskrypcjami-tytułami stacji (pismem blokowym, minuskułą). Obramienie w formie stylizowanej arkady z fryzem o łukach półkolistych, nad którym motywy małych wklęsłych rozetek. Proste belkowanie z ozdobnymi wklęsłymi motywami ornamentu okucioowego. Boki obramienia ujęte pilastrami o trzonach z płycinami wgłębnyymi, przerwany płycina kolistą pośrodku. Na podstawach pod pilastrami płyciny poziome z motywem roślinnym, poniżej zwisy profilowane z motywem miękkich liść akantu. Zwieńczenie ramy w formie przerwanej przyczółka, wewnątrz którego mały wklęsły impost, na którym krzyż o ramionach zakończonych trójlistnie.

Polichromia ścienna, neorenesans, 1895r. mal. Zdzisław Leopold Lenartowicz, fresk suchy. Na sklepieniu prezbiterium przedstawienie Boga Ojca, Chrystusa z Marią i św. Janem Chrzcicielem oraz Ducha Św. adorowanych przez 12 postaci świętych i proroków. Na kolebkowym sklepieniu nawy przedstawienia figuralne (dwanaście pól obrazowych) ze scenami ilustrującymi osiem ewangelicznych błogosławieństw i czterech cnót kardynalskich oddzielonych pasami ornamentowymi. Polichromia kilkakrotnie częściowo przemalowana; w 1959 roku poniżej gzymsu w obrębie nawy przez malarzy Michała Wikiera i Niemcewicza, w 1975 roku przez malarza Zygmunta Wiglusza z Krakowa (w prezbiterium i ściany nawy poniżej gzymsu), w latach 1982 i 1984 przez Stanisława Gąsiora ze Święcan (prezbiterium i ściana zachodnia nawy (nad chórem) i w 1998 roku przez tego samego autora.

Żyrandol I, barok, II poł. XVIII wieku, szkło kryształowe, brąz. Wym. 100x90 cm. Czteroramien-ny, dwunastoświeczkowy, zelektryfikowany. Trzon ujęty szklanymi kulami o zróżnicowanej formie (owoidalne, gruszkowate, profilowane). Od trzonu cztery zasadnicze ramiona rozdzielające się na trzy mniejsze wzniesione do góry- tworząc dwunastoświeczkowy układ ze szklanymi tale-rykami. Od ramion odchylające się w stronę przeciwną małe wąsy z których szklane zawieszki z różnych punktów ramion oraz z rzędu wąsów wieńczących trzon.

Żyrandol II, neogotycki, pocz. XX wieku, mosiądz. Wym. ok. 160x90 cm. Dwupoziomowy, 42 świeczkowy. Na prostym trzonie zakończonym ostrym zwisem dwie kule od których promieni-
ste wsporniki podtrzymujące ażurowe obręcze w formie koron. Od koron z motywem lilijek i fry-
zu maswerkowego wznoszące się ramiona (wygięte półkuliście) przy których wiją się gałązki
akantu. Przy dolnej obręczy wiązki ramion zgrupowane po trzy, w miejscu spięcia ramion jedna
dodatkowa świeca na prostym pionowym ramieniu. W górnej obręczy o mniejszej średnicy wiązki
dwa ramion i trzecie ramię pionowo. Powyżej ozdobne małe wąsy z wici akantu.

Żyrandol III, neogotycki, pocz. XX wieku, mosiądz. Wym. 120x90 cm. Trzydziestoświeczkowy,
dwupoziomowy. Zawieszony na trzech łańcuchach ujętych u góry koroną liściastą. Łańcuchy
o ozdobnych oczkach przerywane gładkimi kulami. Dwie obręcze ażurowe w formie koron z mo-
tywem lilijek, od których ramiona w formie wici akantu. Pośrodku dolnej obręczy podwieszona
wydatna gładka kula i zwis z promieniście zwieszonych łańcuchów zebranych w centrum żyran-
dola, z motywami małych gładkich kulek.

Dzwony, neorenesans, 1889 rok (2 szt. komplet), brąz, wyk. Peter Wiener Neustadt (Austria),
fundacji ks. Antoniego Frączka:

- **dzwon duży** (wym. ok. 100x90 cm) z napisem w górnym fryzie „SALVUM FAC TUUM
DOMINE „i”.....TATI TUAE”, oddzielone małą rozetką kwiatową, poniżej krzyż. Na
płaszczu pod górnym fryzem szeroki fryz oddzielony perełkowaniem, wewnątrz którego
motywy okrągłych medalionów w obramieniu rowerkowym. W medalionach sceny figu-
ralne z życia św. Antoniego(?). Pomiędzy medalionami antytetyczny motyw ornamentu ro-
ślinno-wolutowego z motywem kwiatu. Poniżej na płaszczu napis „MIHI CREDITI SA-
TANAS CRUCIS/SIGNO DEBILITATUS AUFUGIT/IMPENSIS-A.R.D. ANTONI
FRĄCZEK/1889”. Linia paciorka w formie wąskiego ornamentu z motywem kwiatu goź-
dzika ujętego linią falistą.
- **dzwon średni** (wym. ok. 80x70cm) z napisem na płaszczu: „REGINA S.ROSARI/ORA
PRO NOBIS”. Pod górną krawędzią motyw roślinno-wolutowy w układzie pasowym..
Pomiędzy wolutami odcinki ornamentu kandelabrowego ze zwisającymi dwunastoramien-
nymi gwiazdami. Linia paciorka w formie wąskiego ornamentu roślinno-kwiatowego. Po-
niżej na wieńcu roślinny stylizowany ornament z motywem kwiatu goździka ujętego linią
falistą.

4.3.3. Uznanie zabytku za pomnik historii

Pomnik historii to jedna z czterech form ochrony zabytków wymienionych w *ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.* Terminem tym określa się zabytek nieru-
chomy o szczególnym znaczeniu dla kultury naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla
fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządze-
niem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozpo-

rządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

W Polsce obecnie za pomnik historii uznano 48 obiektów²⁹.

Na terenie Gminy Rakszawa nie występują pomniki historii.

4.3.4. Utworzenie parku kulturowego

Park kulturowy jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Park kulturowy może zostać utworzony zgodnie z *art. 16 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. nr 162, poz. 1568)* przez radę gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wg stanu na dzień 31 października 2012r. w Polsce utworzono 23 parków kulturowych³⁰. Na terenie Gminy Rakszawa nie utworzono parków kulturowych.

4.3.5. Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami powinna zostać uwzględniona m.in. przy sporządzaniu strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (*art. 18 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*), a także decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (*art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) powinna zostać uwzględniona w szczególności ochrona:

1. zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
2. innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
3. parków kulturowych.

Gmina Rakszawa nie posiada Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Ochrona konserwatorska w *Studium Uwarunkowań i Kierunków zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa* opisana została **W ROZDZIALE IV. WYTYCZNE I POSTULATY KONSERWATORSKIE**, gdzie na terenie Gminy Rakszawa wyznaczono następujące rodzaje stref ochrony konserwatorskiej:

- A- *Strefa pełnej ochrony konserwatorskiej*
- B- *Strefa ochrony zachowanych elementów zabytkowych*
- E- *Strefa ochrony ekspozycji*
- K- *Strefa ochrony krajobrazu*

²⁹ <http://www.nid.pl/idm,81,lista-obiektow-uznanych-przez-prezydenta-rp-za-pomniki-historii.html>, z dnia 30.10.2012r.

³⁰ <http://www.nid.pl/idm,218,parki-kulturowe.html>, z dnia 30.10.2012r.

Strefa „A” pełnej ochrony konserwatorskiej, obejmuje obszary szczególnie wartościowe pod względem historycznym, o dobrze zachowanej jednorodnej strukturze układu przestrzennego i związanego z nim integralnie terenu i krajobrazu wraz z obiektami zabytkowymi. W strefie tej zakłada się bezwzględny nakaz spełniania wymagań konserwatorskich. Na terenie Gminy Rakszawa strefę „A” ustalono dla następujących terenów:

- **Strefa A1** obejmuje zespół pałacu myśliwskiego w Julinie wraz z parkiem leśnym i aleją modrzewiową (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-1022 z dnia 26.06.1979 r. i 16.12.1996 r.) i Zespół folwarczny „Brzóza” w Julinie, (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-1206 z dnia 4.09.1989r. oraz A-1218 z dnia 8.06.1990r.)
- **Strefa A2** obejmuje zespół leśniczówki we wsi Wydrze, w skład której wchodzi: murowany budynek leśniczówki dawnej Ordynacji Potockich, drewniane zabudowania gospodarcze (stajnie, stodoły), drewniany budynek gajówki, starodrzewie oraz teren ekspozycji widokowej na budynek leśniczówki.
- **Strefa A3** dotyczy zespołu kościoła parafialnego w Rakszawie i obejmuje: murowane budynki kościoła, dzwonnicy, zabudowania gospodarcze, cmentarz parafialny z murowaną kaplicą, starodrzewie, figurę Niepokalanej przy drodze głównej oraz teren ekspozycji widokowej na zespół kościelny.

Strefa „B” ochrony zachowanych elementów zabytkowych. Dotyczy terenów, na których położone są zabytkowe zespoły o zróżnicowanej wartości kulturowej, oraz obszary usytuowane w sąsiedztwie zespołów objętych strefą „A”. W strefie tej obowiązuje wymóg zachowania istniejących elementów o wartościach kulturowych i dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji. Działania te należy uzgadniać ze służbą konserwatorską. Na terenie Gminy Rakszawa strefę „B” ustalono dla następujących terenów:

- **Strefa B1** obejmuje pozostałości dawnego zespołu dworu myśliwskiego w przysiółku Potok. W skład zespołu wchodzi: murowany budynek leśniczówki, drewniane domy pracowników Lasów Ordynacji Potockich, pozostałości bramy wjazdowej, aleja modrzewiowa oraz starodrzewie (lipy, modrzewie, jesiony, klony, osiki, dęby)
- **Strefa B2** obejmuje fragment lasu Brzeźnik z ciągiem pięciu stawów połączonych groblami.
- **Strefa B3** obejmuje teren zabudowany w centralnej części wsi, w sąsiedztwie browaru.

Strefa „E” ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych. Strefa ta dotyczy terenów stanowiących zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów i obiektów zabytkowych.

- **Strefa E1** obejmuje obszar ekspozycji widokowej na leśniczówkę we wsi Wydrze.

Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego, dotyczy obszaru bezpośrednio związanego z układem historycznym znajdującego się w jego otoczeniu. Na wyznaczonym obszarze ochronie podlegają: układy przestrzenne zabudowy wsi, układ drożny i ciągi piesze, ukształtowanie terenu (cieki wodne, skarpy, zieleń), układ działek siedliskowych.

- **Strefa K1** obejmuje obszary wsi Wydrze. Obejmuje tereny zabudowane wsi wraz z układem łąkowym pól oraz układem komunikacyjnym oraz zespołem pałacowym w Julinie i zespołem leśniczówki w Wydrzu.

- **Strefa K2** obejmuje teren wsi Rakszawa wraz z przysiółkami: Rakszawa Kąty, Dymarka, Kościelne, Basakówka, Bieleckówka. W obrębie strefy znajdują się tereny zabudowane wsi wraz z układem łańcuchowym pól i układem komunikacyjnym.
- **Strefa K3** obejmuje obszar wsi Węgliska. W obrębie strefy znajdują się tereny zabudowane wsi wraz z układem łańcuchowym pól i układem komunikacyjnym.
- **Strefa K4** obejmuje teren dawnego folwarku w Julinie (*wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-1206 z dnia 4.09.1989r. oraz A-1218 z dnia 8.06.1990r.*)

Układy ruralistyczne wraz z zabytkową zabudową, kapliczkami, figurkami i pomnikami

Układy ruralistyczne obejmują historyczne układy planistyczne wsi. Na obszarach tych nowa zabudowa może być lokalizowana. Wskazane jest maksymalne zachowanie istniejących już układów działek, bez dalszego ich dzielenia (tereny te obecnie są już przeinwestowane). Wytyczne do nowej zabudowy oraz remontów istniejącej powinny uwzględnić następujące wymagania konserwatorskie:

- nowe obiekty powinny: bryłą, wysokością, detałem i kształtem symetrycznych, wysokich dachów nawiązywać do historycznych rozwiązań architektonicznych, (najwłaściwsze są obiekty parterowe o rzucie wydłużonego prostokąta);
- układ zabudowy na działce powinien wynikać z historycznego układu zabudowy wiejskiej,
- zaleca się utrzymanie istniejącej drewnianej zabudowy, kwalifikującej się do zachowania ze względu na stan techniczny, poprzez remont i adaptację dla współczesnych potrzeb, przy zachowaniu ogólnego charakteru architektury obiektu (tj. bryły, wysokości, kształtu dachu, detalu architektonicznego, niewskazane jest zastosowanie sidingu),
- podczas remontów obiektów dysharmonizujących z historyczną zabudową należy dokonywać ich korekty estetycznej np. poprzez wprowadzenie tradycyjnej formy dachu;
- jako pokrycie dachu należy stosować dachówkę ceramiczną lub inny materiał imitujący ją formą i kolorem;
- wymagane jest pozostawienie niezabudowanych tzw. nowsi, usytuowanych wzdłuż dolin rzecznych, zlokalizowanych przeważnie w środkowej części wsi. Tereny te pozostały do naszych czasów niezabudowane z uwagi na ich zalewowy charakter;
- ze stanowiska konserwatorskiego wskazana jest też ochrona tradycyjnej drewnianej zabudowy, tak mieszkalnej jak i gospodarczej, szczególnie będącej w dobrym stanie technicznym i położonej w strefach ochrony układów ruralistycznych.

Punkty, osie i ciągi widokowe

Na terenie Gminy Rakszawa ustala się 8 punktów, osi i ciągów widokowych. W ich zasięgu nie należy wprowadzać nowej zabudowy poza istniejącym zainwestowaniem oraz nasadzeń wysokimi drzewami i krzewami mogącymi przysłonić wgląd na zabytkowe obszary i obiekty i panoramy widokowe.

Poza obszarem już zainwestowanym na dalszym planie widokowym wyjątkowo dopuszcza się możliwość lokalizacji obiektów parterowych, o małej kubaturze z dachami tradycyjnymi 2-lub 4-spadowymi, symetrycznymi, pokrytymi dachówką ceramiczną lub materiałem dachówko-

podobnym. Budynki o dużej powierzchni zabudowy (pow. 150m²) oraz wysokości ponad 7,5 m nad poziomem terenu wymagają uzgodnienia z Konserwatorem Zabytków.

1. Punkt widokowy we wsi Wydrze ze wzgórza przy drodze polnej Julin-Wydrze na zespół folwarczny w Julinie;
2. Punkt widokowy z drogi Rakszawa-Wydrze na zespół leśniczówki na Wydrzu;
3. Punkt widokowy z drogi Węgliska-Rakszawa na zabudowę Rakszawy Środkowej;
4. Oś widokowa z drogi głównej przez Rakszawę na Kościół Parafialny;
5. Oś widokowa z drogi bocznej przez przysiółki Basakówka-Kościelne na Kościół Parafialny;
6. Ciąg widokowy z drogi bocznej przez przysiółki Basakówka-Kościelne na zabudowę Rakszawy Środkowej;
7. Punkt widokowy ze skrzyżowania dróg przy kościele na zespół kościelny w Rakszawie;
8. Punkt widokowy w Rakszawie z drogi Rakszawa-Wydrze na budynek dawnej Karczmy na tzw. „Rąbanym Gościńcu”.

Obiekty dysharmonizujące z otoczeniem

Na terenie gminy, w jej poszczególnych miejscowościach zarówno na obszarach objętych ochroną konserwatorską jak i na pozostałych terenach powstało w ostatnich latach wiele obiektów dysharmonizujących z dotychczasową, tradycyjną architekturą, nie wkomponowanych w otaczający je krajobraz. Architektura pozostałych obiektów winna być tak skorygowana w czasie najbliższego remontu, aby dostosować ją do tradycyjnych rozwiązań (m.in. poprzez przykrycie ich symetrycznymi dachami połaciowymi, zastosowanie odpowiedniego detalu architektonicznego, podziałów elewacji i odpowiedniej jej kolorystyki). W przypadku, gdy taka korekta jest niemożliwa do wykonania (istniejący, nietradycyjny dach, zbyt duża kubatura) należy zasłonić wysoką zielenią.

Cmentarze

Krajobraz wiejskich cmentarzy zmienił się w ciągu kilkudziesięciu lat; zniknęły drewniane i żeliwne krzyże, kostnice, usunięto starodrzew, którym obsadzone były aleje i granice. Z tych względów konieczne jest objęcie ochroną konserwatorską całego cmentarza w Rakszawie oraz wybranych kwater, posiadających nagrobki o wartościach artystycznych, historycznych, kaplice grobowe oraz starodrzew, jako wyodrębniona zabytkowa część, z pozostawieniem pozostałego terenu do dalszego użytkowania (pochówku).

Powyżej zostały zasygnalizowane tylko niektóre wytyczne i postulaty konserwatorskie. Obszerny ich zapis znajduje się w opracowanym w 2001r. przez Violetę i Adama Błotko *Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa. Uwarunkowania kulturowe.*

4.4. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (*art. 21 ustawy*). Gmina Rakszawa posiada Gminną Ewidencję Zabytków opracowanych zgodnie z wymogami *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu Gminy.*

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rakszawa ujętych zostało 112 obiektów, których wykaz znajduje się w następujących załącznikach:

Załącznik nr 1: Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Załącznik nr 2: Zabytki nieruchome z terenu Gminy Rakszawa nie wpisane do rejestru zabytków.

Załącznik nr 3: Zabytki archeologiczne z terenu Gminy Rakszawa.

5. Zestawienie celów priorytetowych, kierunków działań i zadań do realizacji - Programu opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2012-2016

5.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza SWOT

Mocnymi, słabymi stronami wynikającymi ze stanu dziedzictwa kulturowego gminy i regionu są:

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Walory przyrodnicze i turystyczne, zróżnicowanie terenu pod względem przyrodniczym i krajobrazowym ➤ Wzrost zainteresowania wypoczynkiem na wsi, rozwój agroturystyki i turystyki tematycznych zainteresowań ➤ Rosnące zapotrzebowanie na tradycyjne, lokalne oraz ekologiczne produkty żywnościowe ➤ Dobre warunki do rozwoju turystyki ➤ Obiekty wartościowo kulturowe i zabytkowy układ przestrzenny wsi ➤ Aktywność społeczna w obszarze kultury ➤ Liczne imprezy kulturalne ➤ Dobry stan środowiska naturalnego ➤ Szlaki turystyczne ➤ Tradycje rzemiosła ludowego ➤ Planowane trasy rowerowe	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Niewystarczające środki budżetowe gminy ➤ Postępowanie naprawcze ➤ Niedostateczne oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków ➤ Niezadowolający stan techniczny zabytków ➤ Duża liczba nieużytkowanych i niszczących obiektów zabytkowych ➤ Niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami ➤ Niewystarczająca promocja obiektów zabytkowych i wykorzystanie dóbr kultury dla rozwoju turystyki

Szanse i zagrożenia wynikające z analizy otoczenia zewnętrznego dla opieki nad zabytkami są:

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Położenie w bezpośredniej bliskości miasta Łańcuta oraz częściowo na obszarze Brzóznińskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu ➤ Korzystne warunki dla rozwoju turystyki z wszechstronnym wykorzystaniem zasobu i wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego ➤ Dogodne szlaki drogowe ➤ Wzbogacenie szlaków turystycznych o miejsca i obiekty zabytkowe ➤ Prezentacja dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu technik informatycznych oraz ich publikacja na stronie internetowej gminy ➤ Uwzględnienie potrzeb ochrony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy ➤ Wzrost zainteresowania wypoczynkiem na wsi, rozwój agroturystyki i turystyki tematycznych zainteresowań ➤ Zwiększony dopływ środków z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Niewystarczające środki na renowację zabytkowych obiektów ➤ Silna konkurencja na rynku turystyki w regionie ➤ Niewystarczająca świadomość wartości zasobów kulturalnych ➤ Samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich

5.2. Założenia programowe

Założeniem opracowania *Programu opieki nad zabytkami Gminy Rakszawa* jest poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy poprzez określenie działań edukacyjnych kierowanych do mieszkańców gminy, organizacyjnych i finansowych kierowanych na elementy dziedzictwa kulturowego oraz upowszechnienie w świadomości społeczeństwa gminy potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego.

Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla oraz *Strategii Rozwoju Gminy Rakszawa na lata 2008-2015* i *Planów Odnowy Miejscowości*, a także *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa*.

5.2.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
5. popularyzowania, edukacja i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Na podstawie analizy szans i zagrożeń występujących w otoczeniu oraz mocnych i słabych stron Gminy, zdefiniowano następujące priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Rakszawa:

- I. Uwzględnienie dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju
- II. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego
- III. Promocja i popularyzacja walorów dziedzictwa kulturowego gminy

5.2.2. Kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami

Opieka nad zabytkami stanowi jeden z obszarów działania dla władz lokalnych. Jako kierunki działań i zadania realizacji *Programu opieki nad zabytkami Gminy Rakszawa* w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków;

- a) bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w formie papierowej i elektronicznej
- b) sporządzenie kart adresowych dla stanowisk archeologicznych

2. Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w *Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa*;

- a) realizacja wytycznych konserwatorskich określonych w *Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa* ze szczególnym uwzględnieniem zaleceń w wyznaczonych strefach ochrony konserwatorskiej.

3. Ochronę i odnowę obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków;

- a) przegląd stanu obiektów
- b) współpraca z wojewódzkimi służbami ochrony zabytków w przypadku realizacji prac budowlanych przy obiektach podlegających ochronie konserwatorskiej.

4. Promocje i popularyzacje dziedzictwa kulturowego;

- a) przegląd istniejącego systemu oznakowania zabytków na terenie gminy
- b) uzupełnienie oznakowania zabytków na terenie gminy: tablice, plansze, mapy
- c) realizacja tras rowerowych wraz z tablicami informacyjnymi o obiektach zabytkowych
- d) prowadzenie i aktualizacja zakładki o zabytkach na stronie internetowej gminy
- e) popularyzacja dziedzictwa kulturowego w prasie i innych mediach

5. Edukacje w zakresie ochrony dóbr kultury;

- a) informowanie właścicieli prywatnych o możliwościach pozyskania środków finansowych na odnowę zabytków
- b) wspieraniu inicjatyw mających na celu edukowanie społeczeństwa, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych
- c) udział w konkursach w ww. zakresie

6. Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego;

- a) budowaniu klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków;
- b) gromadzenie materiałów archiwalnych dotyczących Gminy Rakszawa

6. Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja *Programu* będzie się odbywała poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawowe instrumenty realizacji *Programu* są następujące:

- 1) Instrumenty prawne, wynikające z przepisów ustawowych, w szczególności dotyczących zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków cennych obiektów będących własnością gminy, a także wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) Instrumenty finansowe, w tym w szczególności polegające na finansowaniu prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje;
- 3) Instrumenty koordynacji, m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w *Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami*, *Strategii Rozwoju Gminy Rakszawa na lata 2008-2015* i *planów odnowy miejscowości*, a także *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa*;
- 4) Instrumenty społeczne poprzez działania edukacyjne i promocyjne, współdziałanie z lokalnymi organizacjami społecznymi;
- 5) Instrumenty kontrolne poprzez aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków;

7. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

W odniesieniu do gminnego programu opieki nad zabytkami *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* stanowi:

- 1) realizacja programu poddana będzie ocenie Rady Gminy Rakszawa po upływie dwóch lat od jego uchwalenia. Bowiem z realizacji programu Wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy;
- 2) sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami będzie przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i Podkarpackiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Program zostanie udostępniony do publicznej wiadomości na stronie internetowej Gminy Rakszawa (www.rakszawa.pl)

8. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zapisy art. 71 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określają, że w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Zgodnie z art. 73 ustawy osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Zgodnie z art. 74 ustawy dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego”;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Zgodnie z art. 81 w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Poniżej przedstawiono możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku. Zasadne jest sprawdzenie możliwości ubiegania się o wsparcie w instytucjach każdorazowo przed złożeniem wniosku.

Możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami:

- 1) dotacje na prace przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków udzielane przez Zarząd Województwa Podkarpackiego – www.wrotapodkarpackie.pl
- 2) Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego - www.mkidn.gov.pl
- 3) Program Operacyjny Dziedzictwo kulturowe – www.mkidn.gov.pl
- 4) Program Kultura 2007-2013 – www.program-kultura.eu
- 5) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 – www.minrol.gov.pl,
www.wrotapodkarpackie.pl
- 6) Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – www.pois.gov.pl
- 7) Fundusz Kościelny w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji- www.msw.gov.pl

Dotacje z Funduszu Kościelnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Bibliografia

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003r., nr 162 poz. 1568 z późn. zm.)
2. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., nr 142, poz. 1591 z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. nr 80, poz. 717 z późn. zm.),
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r., nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r., nr 25, poz. 150 z późn. zm.),
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r., nr 151, poz.1220 z późn. zm.),
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2004 r., nr 261, poz. 2603 z późn. zm.),
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2001r., nr 13, poz. 123 z późn. zm.),
9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r., nr 96, poz. 873 z późn. zm.).
10. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r., nr 5, poz. 24 z późn. zm.),
11. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 85, poz. 539 z późn. zm.).
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2006 r., nr 97, poz. 673 z późn. zm.).
13. Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 124, poz. 1305 z późn. zm.).
14. Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku, w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., nr 113, poz. 661).
15. Decyzja Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 14.10.2010r. w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków
16. Decyzja Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16.09.2010r.
17. Decyzja Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 21.09.2000r. w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków
18. Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 26.06.1979 roku w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków
19. Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 14.09.1989 roku w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków
20. Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 8.06.1990 roku w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków

Programy, plany, strategie:

1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013;
2. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020;
3. Program Rozwoju Kultury w Województwie Podkarpackim na lata 2010-2020;

4. Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020;
5. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2007-2013;
6. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego opracowany w 2002r.;
7. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2010-2013;
8. Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Podkarpackim na lata 2007-2013;
9. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Łańcuckiego na lata 2007-2014;
10. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa, Violetta i Adam Błotko, Rakszawa 2001r.;
11. Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa. Uwarunkowania kulturowe. Violetta i Adam Błotko, Rakszawa 2001r.;
12. Studium historyczno-architektoniczne Karczmy na tzw. „Rąbanym Gościńcu” w Rakszawie, Violetta i Adam Błotko, Rakszawa 2001r.;
13. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rakszawa 2009;
14. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rakszawa na lata 2005-2012;
15. Strategia Rozwoju Gminy Rakszawa na lata 2008-2015;
16. Plan Odnowy Miejscowości Rakszawa na lata 2010-2018;
17. Plan Odnowy Miejscowości Węgliska na lata 2008-2015;
18. Plan Odnowy Miejscowości Wydrze na lata 2008-2015;
19. Skrócone Studium historyczno-architektoniczne Zespołu Pałacu Myśliwskiego w Julinie. Muzeum Zamek w Łańcucie, Violetta Błotko, Rzeszów 1997;

Publikacje, czasopisma

1. Mapa katastralna Rakszawy 1855, WAP w Rzeszowie,
2. Mapa katastralna Brzozy Królewskiej 1854, sygn. 134;
3. *Rakszawskie Aktualności* nr 53 z 1998r.;
4. Szkice o gospodarce panów na Łańcucie, Łańcut 1972-Mapa przeglądowa dóbr Ordynacji Potockich, I. Rychlikowa;
5. Leżajska pannificyna klasztorna w XVIII wieku i sukiennictwo okoliczne /w/ Studia z dziejów przemysłu, t.1, J. Burszta, F. Kotuła, Wrocław 1961r.;
6. Ocalić od zapomnienia, pr. zbiorowa, Żołynia 1995r.;
7. Dzieje Żołyni, red. W. Bonusiak, Żołynia 1998r.;
8. Gospodarka leśna w posiadłościach Ordynata Łańcuckiego (1918-1939). M. Kozaczka, *Kwartalnik Historyczny* 3(1994), AGAD, Kartografia, t. 463/2;
9. Muzeum Zamek w Łańcucie, V. Błotko, Zespół folwarczny w Julinie. Rys historyczny, Rzeszów 1997.

Portale internetowe

1. www.nid.pl/idm,81,lista-objektow-uznanych-przez-prezydenta-rp-za-pomniki-historii.html
2. www.nid.pl/idm,218,parki-kulturowe.html
3. www.wrotapodkapackie.pl
4. www.mkidn.gov.pl
5. www.mkidn.gov.pl
6. www.program-kultura.eu
7. www.minrol.gov.pl, www.wrotapodkarpackie.pl
8. www.pois.gov.pl
9. www.msw.gov.pl
10. www.rakszawa.pl

Załączniki:

Załącznik nr 1:

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	miejsowość	obiekt	numer rejestru	data wpisu
1	RAKSZAWA	Zespół kościoła parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Rakszawie	A-433	14.10.2010 r.
2	RAKSZAWA	Karczma na tzw. „Rąbanym Gościńcu”	A-26	21.09.2000 r.
3	WYDRZE	Zespół Myśliwski w Julinie	A-1022	26.06.1979 r. 16.12.1996r.
4	WYDRZE	Zespół folwarczny „Brzóza” w Julinie	A-1206	14.09.1989 r.
5	WYDRZE	Teren dawnego folwarku „Brzóza” w Julinie	A-1218	8.06.1990 r.
6	WYDRZE	Kapliczka	A-243	15.01.2008 r.

wg stanu na dzień 31.10.2012r.

Zabytki nieruchome z terenu Gminy Rakszawa nie wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Uwagi
1.	Rakszawa	Układ przestrzenny wsi	XIV-XIX wiek	
2.	Rakszawa	Zespół kościoła parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Rakszawie-ogrodzenie	pocz. XX w.	
3.	Rakszawa	Kaplica cmentarna	pocz. XX w.	
4.	Rakszawa	Kapliczka	ok. XIX w.	obok nr 110, obiekt posiada zieloną kartę ewidencyjną
5.	Rakszawa	Kapliczka	1926 rok	obok nr 1526, przysiółek Wołochy
6.	Rakszawa	Kapliczka	ok.1890 rok	na wprost numeru 1444 przysiółek Wołochy
7.	Rakszawa	Krzyż z szafką	4 ćw. XIX w.	na wprost numeru 1444 przysiółek Wołochy
8.	Rakszawa	Krzyż	1992 rok	na cmentarzu cholerycznym w miejsce starszego krzyża
9.	Rakszawa	Figura Matki Bożej	przed 1939 r.	na wprost SP1
10.	Rakszawa	Kapliczka	początek XIX wieku	obok nr 453
11.	Rakszawa	Kapliczka	ok. 1890	obok nr 876
12.	Rakszawa	Kapliczka	po 1900 roku	sołectwo Rakszawa Kąty, przy trakcie sokołowskim
13.	Rakszawa	Krzyż	początek XX wieku	przy drodze do Żołyni
14.	Rakszawa	Pozostałości bramy wjazdowej w zespole pałacowym	przełom XIX i XX wieku	przysiółek Potok
15.	Rakszawa	Pozostałości parku krajobrazowego z aleją wjazdową w zespole pałacowym	XIX wiek	przysiółek Potok
16.	Rakszawa	Dom nr 1609	początek XX wieku	przysiółek Potok
17.	Rakszawa	Dom nr 1610	XIX wiek	przysiółek Potok
18.	Rakszawa	Dom nr 1612	początek XIX wieku	przysiółek Potok
19.	Rakszawa	Dom nr 117	1910 rok	
20.	Rakszawa	Dom nr 128	ok. 1920 rok	dawny sklep
21.	Rakszawa	Dom nr 131	1920 rok	
22.	Rakszawa	Dom nr 133	przed 1910 r.	
23.	Rakszawa	Dom nr 303	lata 20-te XX wieku	
24.	Rakszawa	Dom nr 1636	ok.1915 roku	Zakład energetyczny
25.	Rakszawa	Dom nr 309	1910 rok	
26.	Rakszawa	Dom nr 1643	ok. 1923 roku	
27.	Rakszawa	Dom nr 1644	1913 rok	
28.	Rakszawa	Dom nr 345	1928 rok	
29.	Rakszawa	Dom nr 363	1905 rok	
30.	Rakszawa	Dom nr 443	1949 rok	
31.	Rakszawa	Dom nr 1060	lata 1880-1925	
32.	Rakszawa	Dom nr 1446	lata 30-ste XX wieku	
33.	Rakszawa	Dom nr 1496	początek XX wieku	

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2012-2016

34.	Rakszawa	Dom nr 1616	1935 rok	
35.	Rakszawa	Dom nr 1479	1920 rok	
36.	Rakszawa	Dom nr 1481	1920 rok	
37.	Rakszawa	Stodoła nr 1506	1900 rok	
38.	Rakszawa	Dom nr 1626	1930 rok	
39.	Rakszawa	Fabryka włókiennicza-willa dyrektora	1910 rok	
40.	Rakszawa	Młyn wodny	1920 rok	nr 57
41.	Rakszawa	Dom nr 1463	lata 30 XX w.	
42.	Wydrze	Ujście wody w zespole pałacyku myśliwskiego	1880 rok	
43.	Wydrze	Leśniczówka w zespole leśniczówki	1907 rok	
44.	Wydrze	Stodoła w zespole leśniczówki	1907 rok	
45.	Wydrze	Suszarnia w zespole leśniczówki	1907 rok	
46.	Wydrze	Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	1907 rok	
47.	Wydrze	Gajówka w zespole leśniczówki	początek XX wieku	
48.	Wydrze	Gajówka "Marysin"	1920 rok	
49.	Wydrze	Gajówka nr 271	1920 rok	
50.	Wydrze	Krzyż	1932 rok	przy drodze do Julina
51.	Wydrze	Kaplica	1959 rok	obok nr 166
52.	Wydrze	Kapliczka szafkowa	początek XX wieku	w rezerwacie modrzewia polskiego
53.	Wydrze	Głaz	1941 rok	w rezerwacie modrzewia polskiego
54.	Wydrze	Dom nr 56	1920 rok	
55.	Wydrze	Stodoła nr 56	1920 rok	
56.	Wydrze	Obora nr 56	1920 rok	
57.	Węgliska	Figura Chrystusa Frasobliwego	pocz. XX wieku	w szafce na metalowym krzyżu obok kościoła
58.	Węgliska	Krzyż	po 1900 roku	
59.	Węgliska	Szkoła Podstawowa	ok. 1910 roku	obecnie Izba Pamięci Narodowej

wg stanu na dzień 31.10.2012r.

Zabytki archeologiczne z terenu Gminy Rakszawa

Lp. wg mapy	Lokalizacja	Numer stanowiska w miejscowości	Obszar AZP / numer stanowiska na obszarze AZP	Typ stanowiska	Chronologia
1.	Rakszawa	1	101-78/4	Ślad osadnictwa	Kultura ceramiki sznurowej
2.	Rakszawa	2	101-78/5	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
3.	Rakszawa	3	100-78/1	Ślad osadnictwa	Kultura ceramiki sznurowej
4.	Rakszawa	4	100-78/2	Obozowisko?	Epoka kamienia
5.	Rakszawa	5	100-78/3	Obozowisko?	Neolit
6.	Rakszawa	6	100-78/4	Obozowisko?	Późny mezolit
7.	Rakszawa	7	100-78/5	Obozowisko?	Neolit?
8.	Rakszawa	8	101-79/5	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Neolit Epoka brązu, kultura łużycka
9.	Rakszawa	9	101-79/6	Punkt osadniczy	Kultura przeworska Późny okres wpływów rzymskich
10.	Rakszawa	10	101-79/7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska Późny okres wpływów rzymskich
11.	Rakszawa	11	101-79/8	Ślad osadnictwa	Kultura pradziejowa, nieokreślona
12.	Rakszawa	12	101-79/9	Punkt osadniczy	Kultura trzciniecka
13.	Rakszawa	13	101-79/10	Ślad osadnictwa	Kultura łużycka
14.	Rakszawa	14	101-79/ 11	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
15.	Rakszawa	15	101-79/12	Ślad osadnictwa	Neolit
16.	Rakszawa	16	101-78/26	Urządzenie gospodarczo-produkcyjne	Kultura nieokreślona
17.	Rakszawa	17	101-78/27	Ślad osadnictwa	Wczesny okres epoki brązu
18.	Rakszawa	18	101-78/28	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
19.	Rakszawa	19	100-78/7	Osada	Wczesny okres epoki brązu
20.	Rakszawa	20	100-78/8	Ślad osadnictwa	Neolit
21.	Rakszawa	21	100-78/9	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
22.	Rakszawa	22	100-78/10	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2012-2016

23.	Rakszawa	23	100-78/11	Osada	Wczesny okres epoki brązu
24.	Rakszawa	24	100-78/12	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
25.	Rakszawa	25	100-78/13	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
26.	Rakszawa	26	100-78/14	Osada	Kultura pucharów lejkowatych
27.	Rakszawa	27	99-78/3	Kopiec ziemny	Kultura nieokreślona
28.	Rakszawa	28	100-78/15	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
29.	Rakszawa	29	100-78/16	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona Grupa tarnobrzeska
30.	Rakszawa	30	100-78/17	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona Okres średniowiecza
31.	Rakszawa	31	100-78/18	Ślad osadnictwa	Kultura trzciniecka
32.	Rakszawa	32	100-78/19	Obozowisko	Epoka kamienia
33.	Rakszawa	33	100-78/20	Ślad osadnictwa	Mezolit
34.	Rakszawa	34	100-78/21	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
35.	Węgliska	1	100-78/23	Osada	Kultura mierzanowicka
36.	Węgliska	2	100-78/24	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
37.	Węgliska	3	100-78/25	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
38.	Węgliska	4	100-78/26	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
39.	Węgliska	5	100-78/27	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
40.	Węgliska	6	100-78/28	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
41.	Węgliska	7	100-78/29	Osada	Kultura nieokreślona
42.	Wydrze	1	99-79/1	Obozowisko?	Mezolit
43.	Wydrze	2	99-79/2	Ślad osadnictwa	Neolit
44.	Wydrze	3	100-79/12	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
45.	Wydrze	4	100-79/13	Osada	Kultura pucharów lejkowatych
46.	Wydrze	5	100-79/14	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
47.	Wydrze	6	99-79/16	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
48.	Wydrze	7	99-79/17	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
49.	Wydrze	8	99-79/18	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia

(wg stanu marzec 2001r).

Wykaz skrótów:
AZP- Archeologiczne Zdjęcie Polski